

FIRMA
i PRAWO
tydzień z komentarzami

Piotr Zimmerman
doradca
restrukturyzacyjny
w Zimmerman Filipiak
Restrukturyzacja SA

Kontynuujemy omawianie przepisów ustawy z 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. poz. 978 ze zm.; dalej: p.r.). Akt ten wchodzi w życie 1 stycznia 2016 r. Zamiarem ustawodawcy była zmiana filozofii postępowania wobec przedsiębiorców zagrożonych niewypłacalnością. Dlatego zamiast jednej dotychczasowej ustawy z 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 233 ze zm.) obowiązywać będą dwa odrębne akty prawne: omawiane tutaj prawo restrukturyzacyjne oraz prawo upadłościowe (taki tytuł od 1 stycznia 2016 r. będzie nosiła znowelizowana ustawa – Prawo upadłościowe i naprawcze). Taki zabieg ma na celu zapewnienie autonomii postępowań restrukturyzacyjnych i wyraźne odróżnienie procedur naprawczych od postępowań upadłościowych. W czwartej części komentarza doradca restrukturyzacyjny z Zimmerman Filipiak Restrukturyzacja SA przybliży materię uregulowaną w art. 76–94 p.r. Komentowane przepisy dotyczą zasad ustalania spisu wierzytelności w toku postępowań restrukturyzacyjnych.

Omówione zostaną m.in. zasady ujmowania w spisie wierzytelności z różnych tytułów prawnych (np. status wierzytelności solidarnych, wierzytelności ze stosunków prawnych ciągłych, roszczeń niepieniężnych, odsetek itp.). Przedstawiona zostanie procedura zaskarżenia wpisu, m.in. podstawowe reguły wnoszenia sprzeciwu, wymogi formalne sprzeciwu, możliwości przeprowadzania dowodów uzasadniających sprzeciw, procedury doręczania odpisu sprzeciwu przez sędziego komisarza.

Autorem komentarzy do przepisów omówionych w czwartej części jest Piotr Zimmerman.

Poprzednie części komentarza ukazały się:

- **cz. 1 – 22 września 2015 r. (DGP nr 184),**
- **cz. 2 – 27 października 2015 r. (DGP nr 209),**
- **cz. 3 – 24 listopada 2015 (DGP nr 228).**

**Następna część ukaże się
26 stycznia 2016 r.**

TYDZIEŃ Z KOMENTARZAMI – BAZA PUBLIKACJI

W tygodniku Firma i Prawo komentowaliśmy ustawy:

- z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej
- z 5 lipca 2001 r. o cenach
- z 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych
- z 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze
- z 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych
- z 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych

- z 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym
- z 12 grudnia 2012 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów
- z 16 kwietnia z 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji
- z 14 grudnia 2012 r. o odpadach
- z 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta
- z 6 września 2001 r. o transporcie drogowym

Przeoczyłeś tygodnik? Znajdziesz go w wydaniach DGP na **www.edgp.gazetaprawna.pl**

Ustawa z 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (cz. 4)

(Dz.U. z 2015 r. poz. 978 ze zm.)

Rozdział 2**Spis wierzytelności****Art. 76. [Wierzytelności objęte spisem]**

- Spis wierzytelności obejmuje wierzytelności osobiste w stosunku do dłużnika powstałe przed dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego.**
- Umieszczenie wierzytelności w spisie wierzytelności określa sumę, z którą wierzyciel uczestniczy w postępowaniu restrukturyzacyjnym.**

komentarz

- **Domniemanie objęcia wierzytelności postępowaniem.** Zasadą w postępowaniu restrukturyzacyjnym jest objęcie postępowaniem wszystkich wierzytelności w stosunku do dłużnika. Umieszczenie wierzytelności w spisie wierzytelności określa sumę, z którą wierzyciel uczestniczy w postępowaniu, a spis obejmuje wszystkie wierzytelności powstałe przed dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego. Od tej zasady kolejne przepisy przewidują wiele wyjątków, te jednak z natury rzeczy nie mogą być interpretowane rozszerzająco. Innymi słowy, w razie wątpliwości należy przyjmować, że dana wierzytelność objęta jest układem.
- **Znaczenie daty powstania wierzytelności.** Ze względu na datę powstania zobowiązania wszystkie wierzytelności należy podzielić na powstałe przed dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego i powstałe po tym dniu. Układ obejmuje wszystkie wierzytelności powstałe do końca dnia poprzedzającego dzień otwarcia postępowania (w postępowaniu o zatwier-

dzenie układu będzie to odpowiednio dzień układowy).

Wierzytelności powstałe w dniu otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego i później nie są objęte układem i powinny być zaspokajane na bieżąco w toku postępowania oraz po jego zakończeniu – z wyjątkiem odsetek od wierzytelności układowych, które także są objęte układem. Dla tego, czy wierzytelność będzie objęta układem, decydujący jest moment powstania wierzytelności, a nie data jej wymagalności.

W praktyce najczęściej problemów nastręcza zakwalifikowanie wierzytelności o zapłatę z tytułu umowy o roboty budowlane. Przyjąć należy, że zasadniczo miarodajny będzie moment wykonania robót, chyba że strony w kontrakcie wprost i jednoznacznie postanowiły inaczej (np. że wierzytelność powstaje dopiero z chwilą wystawienia świadectwa płatności lub innego podobnego dokumentu).

- **Rodzaje wierzytelności objętych układem.** Układ obejmuje wierzytelności o charakterze zarówno pieniężnym, jak i niepieniężnym. Propozycje układowe powinny być dostosowane do specyfiki tych rodzajów zobowiązań poprzez odpowiednią modyfikację sposobu ich wykonania albo poprzez przewidziane w układzie zaspokojenie przez zapłatę określonej w układzie sumy pieniężnej.
- **Objęcie układem zabezpieczonych wierzytelności.** Wierzytelności zabezpieczone poprzez przeniesienie własności rzeczy, wierzytelności lub innego prawa są objęte układem tylko w zakresie, w jakim prawdopodobieństwo zaspokojenia wierzytelności z przedmiotu zabezpieczenia jest niewielkie. W pozostałej części pozostają nieobjęte układem, podobnie jak inne wierzytelności

zabezpieczone rzeczowo, chyba że zgodę na ich objęcie układem wyrazi wierzyciel (art. 151 ust. 2–3 p.r.).

- **Los odsetek po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego.** Układ ma na celu całościowe rozwiązanie problemu zadłużenia niewypłacalnego dłużnika. Z tego wynika, że odsetki za cały czas opóźnienia w spełnieniu świadczenia powinny być objęte układem, a co za tym idzie w propozycjach układowych należy uwzględnić los tych odsetek, w szczególności za okres po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego. W spisie wierzytelności umieszcza się wyłącznie odsetki za okres do dnia otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego. Dalsze odsetki biegą i są objęte układem, jednakże nie wpływają na siłę głosu wierzyciela w układzie. Otwarcie postępowania wstrzymuje bieg odsetek od tej właśnie chwili, a po prawomocnym zatwierdzeniu układu – wierzytelności strony uzyskują nowe terminy płatności (lub inny sposób zaspokojenia wierzytelności). W efekcie zobowiązanie podlega przekształceniu w sposób określony w układzie. Zatem jeżeli pojawią się jakiegokolwiek odsetki, to ewentualnie dopiero na skutek niezrealizowania układu w wyznaczonych nim terminach. W konsekwencji prawomocne zatwierdzenie układu wyklucza możliwość dochodzenia przeciwko dłużnikowi odsetek za okres po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego aż do chwili ewentualnego uchylenia układu.
- **Objęcie układem wierzytelności warunkowych.** Ziszczenie się wyróżnianych w polskim ustawodawstwie warunków – zawieszających i rozwiązujących – ma inny wpływ na wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym. Wierzytelno-

ści pod warunkiem zawieszającym objęte są układem – o ile warunek ziścił się w czasie wykonywania układu. Treść warunku powinna być jednakże określona i jednoznacznie wskazana w spisie wierzytelności. Takie skutki ma wyłącznie zastrzeżenie warunku zawieszającego, ponieważ z chwilą jego ziszczenia się powstaje wierzytelność. Jeżeli chwila ta nastąpi już po stwierdzeniu wykonania układu – wierzytelność nie będzie objęta układem i podlega zaspokojeniu w pełnej wysokości. Z tego względu przy stwierdzaniu wykonania układu nie jest konieczne składanie do depozytu sum przeznaczonych na zaspokojenie wierzytelności warunkowych, w których warunek zawieszający nie ziścił się do dnia stwierdzenia wykonania układu. Wierzytelność należna pod warunkiem rozwiązującym jest objęta układem, a ziszczenie się warunku przed terminem płatności powoduje wygaśnięcie wierzytelności (art. 89 ustawy z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny; t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 121 ze zm.; dalej: k.c.). Nie mogą być uznane za warunkowe (nawet przy założeniu dopuszczalności konstrukcji tzw. warunku potestatywnego) wierzytelności zwrotne gwaranta względem dłużnika jako zleceniodawcy gwarancji z tytułu gwarancji bankowych (ubezpieczeniowych) zrealizowanych po dniu otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, nawet jeśli zdarzenia, które były pierwotną przyczyną wypłaty świadczenia gwarancyjnego, nastąpiły przed dniem ogłoszenia upadłości. Będzie tak pod warunkiem, że gwarancja spełnia wszystkie elementy zobowiązania abstrakcyjnego (na temat abstrakcyjności gwarancji zob. np. uchwała Sądu Najwyższego z 16 kwietnia 1993 r., sygn. akt III CZP 16/93, oraz z 28 kwietnia 1995 r., sygn. akt III CZP 166/94).

KOMENTARZE

- **Wpływ zatwierdzenia układu na wierzytelności.** Zgodnie ze stanowiskiem SN zajęтым w wyroku z 15 marca 2013 r. (sygn. akt V CSK 416/12) „przyjęcie i zatwierdzenie układu nie ma wpływu na samo istnienie objętej nim wierzytelności, lecz wyznacza granice jej egzekwowalności lub inne sposoby zaspokojenia, obowiązujące tak długo, jak długo zatwierdzony układ wiąże oraz pod warunkiem, że zostanie wykonany”. Zdaniem SN układ nie powoduje powstania także wierzytelności przyszłej. Drugie stanowisko nie budzi wątpliwości interpretacyjnych, jednak pierwsze nie jest już takie jednoznaczne. Sąd Najwyższy, a za nim także część sądów powszechnych, zdaje się wskazywać, że jeśli w prawomocnie zatwierdzonym układzie doszło do umorzenia części wierzytelności, to układ powoduje przekształcenie tej części w zobowiązanie naturalne, nie zaś w nowację – powstanie nowego stosunku prawnego i wygaśnięcie stosownej części wierzytelności.
- **Skutki uchylenia układu.** Uchylenie układu powoduje, że wierzycielom przysługują wierzytelności w pełnej wysokości, nie zaś w wysokości uwzględniającej treści układu. We wskazanym powyżej orzeczeniu z 15 marca 2013 r. SN zwrócił uwagę, że „dłużnik i osoba trzecia, która po zatwierdzeniu układu dokonuje z nim czynności prawnej powodującej uszczuplenie majątku uniemożliwiające wykonanie zatwierdzonego układu, muszą uwzględnić okoliczność, że z przedmiotu takiej czynności, wobec niewykonania układu, wierzyciele będą żądać zaspokojenia takich wierzytelności, jakie im w stosunku do dłużnika rzeczywiście przysługiwały”. Jedyną obowiązkową modyfikację wysokości wierzytelności stanowi kwota, którą w ramach realizacji uchylonego układu dłużnik już zdążył wierzycielowi przekazać. W tej części bowiem wierzytelność wygasła.

Art. 77. [Podział wierzytelności objętych spisem]

1. Wierzytelność za okres rozliczeniowy, w trakcie którego zostało otwarte postępowanie restrukturyzacyjne, w szczególności z tytułu czynszu najmu lub dzierżawy, podatków lub składek na ubezpieczenia społeczne, ulega z mocy prawa proporcjonalnemu podziałowi na część traktowaną jak wierzytelność powstała przed dniem otwarcia postępowania oraz część traktowaną jak wierzytelność powstająca po dniu otwarcia postępowania.
2. Jeżeli przedmiot leasingu nie stanowi u korzystającego dłużnika środka trwałego w rozumieniu ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2012 r. poz. 361, z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 851, z późn. zm.) do umowy leasingu przepis ust. 1 stosuje się.
3. Jeżeli rozliczenie należności publiczno-prawnych wymaga sporządzenia deklaracji lub innego tego typu dokumentu obejmujących rozliczenie, obie części wierzytelności, o której mowa w ust. 1, ujmuje się w odrębnych deklaracjach lub innych tego typu dokumentach.

komentarz

- **Proporcjonalny podział wierzytelności.** Spis wierzytelności obejmuje zobowiązania według ich stanu na dzień poprzedzający otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego. Tym samym wszystkich rozliczeń między stronami należy dokonać ze skutkiem na koniec dnia poprzedzającego dzień otwarcia postępowania. Powoduje to wskazany w przepisie podział wierzytelności na dwie części – na część traktowaną jak wierzytelność powstałą przed dniem otwarcia postępowania oraz część traktowaną jak wierzytelność powstającą po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego. Nie ma zatem potrzeby ani możliwości osobnego rozliczania każdej z dwóch części rozdzielonego okresu – należy wysokość świadczenia należnego za dany miesiąc rozliczeniowy podzielić proporcjonalnie wedle proporcji

- dni przed dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego i po tym dniu do pełnej liczby dni w okresie rozliczeniowym.
- **Długość okresu rozliczeniowego.** Okres rozliczeniowy, w toku którego doszło do otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, może mieć dowolną długość – od tygodnia, poprzez miesiąc, dwa miesiące, kwartał, pół roku, aż po rok czy okresy dłuższe. Nie zmienia to generalnej zasady wynikającej z powyższego przepisu. W każdym wypadku proporcja liczby dni w pierwszej części (poprzedzającej otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego) do całego okresu określa procentowy udział wierzytelności powstałej przed dniem otwarcia postępowania (objętej układem) w całej kwocie wierzytelności, zaś pozostałą część – odpowiadającą proporcji liczby dni w okresie rozliczeniowym przypadających po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego do długości całego okresu rozliczeniowego – należy traktować jako wierzytelność powstałą po otwarciu postępowania, czyli nieobjętą układem. [przykład 1]
 - **Podział danin publicznych i składek.** W wypadku podatków i innych danin publicznych, jak również składek na ubezpieczenie społeczne i innych podobnych zobowiązań obliczanych stosownie do wielkości przychodu, dochodu, wynagrodzenia i innych czynników – nie bada się, jaka część podstawy powstała przed otwarciem postępowania restrukturyzacyjnego, a jaka po jego otwarciu. Zamiast tego należy obliczyć należność za pełny okres rozliczeniowy i dokonać podziału proporcjonalnego do udziału liczby dni w okresie poprzedzającym dzień otwarcia i przypadających od tego dnia do końca okresu rozliczeniowego – jak powyżej.
 - **Podział czynszu leasingowego.** Podobnie jak w powyższych przypadkach, w razie występowania leasingu finansowego (przedmiot leasingu jest środkiem trwałym u leasingodawcy) czynsz leasingowy również podlega proporcjonalnemu rozdzielaniu, analogicznie do czynszu najmu. Jeżeli mamy do czynienia z leasingiem operacyjnym i przedmiot leasingu jest rozliczany jako środek trwały przez leasingobiorcę, to zachodzi bliższe podobieństwo do zakupu na raty. W takim przypadku wierzytelność nie ulega proporcjonalnemu rozdzielaniu, jest natomiast kwalifikowana do długów upadłego i masy, z uwzględnieniem daty wymagalności roszczenia za okres przerwany dniem ogłoszenia upadłości.
 - **Analogia w prawie upadłościowym.** Analogiczne rozwiązanie dotyczące podziału wierzytelności wprowadzone zostało w art. 245a ustawy z 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 233 ze zm.; dalej p.u.) na mocy nowelizacji z 15 maja 2015 r., ze skutkiem dla upadłości ogłoszonych na skutek wniosków złożonych po 31 grudnia 2015 r., jakkolwiek już wcześniej prawidłowa interpretacja przepisów prowadziła do wniosków zbieżnych z wprowadzonym rozwiązaniem.

Art. 78. [Umieszczanie w spisie wierzytelności niepieniężnych]

Wierzytelność niepieniężną umieszcza się w spisie wierzytelności w sumie pieniężnej według jej wartości z dnia poprzedzającego dzień otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego.

komentarz

- **Sposób ujęcia wierzytelności niepieniężnych w spisie.** Powyższy przepis wyraża zasadę ujmowania wierzytelności niepieniężnych w spisie wierzytelności według ich wartości z dnia poprzedzającego dzień otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego. Należy stosować tę zasadę, mając na uwadze, że otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego nie wpływa na jakiekolwiek przekształcenie tej wierzytelności w wierzytelność pieniężną. Otwarcie postępowania ma natomiast taki skutek, że określonym uprawnieniu wierzyciela i odpowiadającemu mu obowiązkowi dłużnika o charakterze majątkowym i niepieniężnym należy przypisać wartość pieniężną. Powinna to być wartość określona w złotych polskich. Wartość wierzytelności określa się według stanu na dzień poprzedzający otwarcie postępowania. Wskazanie tej wielkości jest

PRZYKŁAD 1

Proporcjonalny podział wierzytelności i należne odsetki

Czynsz jest płatny miesięcznie, do 10. dnia każdego miesiąca z góry, w kwocie 15 000 zł. Postępowanie układowe otwarto postanowieniem z 27 sierpnia (który to miesiąc liczy 31 dni). Zatem część objęta układem wynosi 26/31, czyli 83,87 proc., a więc 12 580,64 zł, natomiast część stanowiąca zobowiązanie bieżące masy układowej wnosi 5/31, czyli 16,13 proc., a więc 2419,35 zł. Odsetki należą się za okres poprzedzający otwarcie postępowania, czyli za 16 dni opóźnienia (od 10. do dnia otwarcia), od całej kwoty, czyli od 15 000 zł, i podlegają w tej kwocie uznaniu w spisie wierzytelności. Gdyby termin płatności rozdzielonego świadczenia przypadł na okres w lub po dniu otwarcia postępowania – odsetki nie należałyby się w ogóle.

PRZYKŁAD 2

Zastąpienie świadczenia niepieniężnego świadczeniem pieniężnym

Wierzycielowi przysługiwało od dłużnika świadczenie niepieniężne – świadczenie usług prawniczych, których wartość rynkowa to 500 zł. Jednakże w zawartej umowie przewidziano, że dłużnik może zwolnić się z wykonania wskazanych usług przez zapłatę 1000 zł. Dla ustalenia spisu wierzytelności powinna zostać przyjęta wartość 1000 zł.

- zadaniem dłużnika, który określa ją w łączniku do wniosku. Nadzorca sądowy lub zarządca poddaje następnie tę kwotę weryfikacji. Może ją również ustalić samodzielnie, jeżeli wniosku dłużnika nie było lub danej wierzytelności w nim nie wymieniono. Nadzorca sądowy lub zarządca dokonuje wskazanych czynności na podstawie księgi dłużnika i stosownie do jej wyników wciąga do spisu wierzytelność w określonej kwocie.
- **Umowna możliwość zastąpienia świadczenia niepieniężnego.** Strony mają możliwość umownego przewidzenia zastąpienia świadczenia niepieniężnego świadczeniem pieniężnym. Jeżeli z umowy stron taka możliwość wynika, to na potrzeby ustalenia spisu wierzytelności powinna być przyjęta wartość pieniężna ustalona przez strony, niezależnie od wartości rynkowej świadczenia niepieniężnego. Wynika to z zasady swobody umów, która pozwala na ogórne ustalenie przez strony wartości świadczenia i nie daje powodów, aby ją w postępowaniu kwestionować. [przykład 2]
 - **Skutki uznania wierzytelności niepieniężnej na liście wierzytelności.** Uznanie wierzytelności niepieniężnej na liście wierzytelności następuje w kwocie równej jej wartości z dnia poprzedzającego dzień otwarcia postępowania. Takie rozwiązanie ma służyć do określenia siły głosu wierzyciela w głosowaniu nad układem. Zobowiązanie dłużnika pozostaje w swojej pierwotnej formie i nie ulega zmianie, a uznanie jej na spisie w kwocie pieniężnej jest zabiciegiem technicznym, mającym znaczenie tylko dla realizacji celów postępowania restrukturyzacyjnego.

- Wyjątek od zasady niezmienności zobowiązania zawiera art. 163 ust. 2 p.r. Zgodnie z tym przepisem wierzyciel może – w terminie tygodnia od dnia otrzymania zawiadomienia o terminie zgromadzenia wierzycieli z odpisem propozycji układowych – sprzeciwić się restrukturyzacji swojej wierzytelności jako wierzytelności niepieniężnej. Sprzeciwu tego dokonuje poprzez złożenie oświadczenia nadzorcy albo zarządcy. W takiej sytuacji wierzytelność ta zmienia się w wierzytelność pieniężną z dniem otwarcia postępowania. Identyczny skutek zaistnieje, gdy ze względu na charakter wierzytelności niepieniężnej restrukturyzacja nie jest możliwa.
- **Sposoby restrukturyzacji zobowiązań niepieniężnych.** Specyfika zobowiązań niepieniężnych nie pozwala zastosować do nich typowej dla wierzytelności pieniężnych redukcji zobowiązań. Jeżeli wśród zobowiązań dłużnika występują więc zobowiązania o charakterze niepieniężnym, to propozycje układowe powinny przewidywać odmienne sposoby ich restrukturyzacji. Wierzytelności niepieniężne można natomiast przykładowo wykonać w naturze w warunkach zmodyfikowanych układem (np. w umowie o dzieło wydłużyć termin wykonania zobowiązania lub zmienić sposób jego wykonania).
 - **Analogia w prawie upadłościowym.** Ze względu na podobieństwo przyjętej konstrukcji rozwiązania normatywnego odpowiednio zastosowanie przy interpretowaniu problematyki z nim związanej może znaleźć dorobek literatury i orzecnictwa na gruncie art. 246 p.u. (wcześniej-

szy art. 246 prawa upadłościowego i narpawczego).

Art. 79. [Wierzytelności niewymagalne w chwili otwarcia postępowania]

1. Jeżeli w dniu otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego wierzytelność bez zastrzeżenia odsetek nie stała się jeszcze wymagalna, w spisie wierzytelności umieszcza się wierzytelność pomniejszoną o odsetki ustawowe, nie wyższe jednak niż 6 proc. rocznie, za czas od dnia otwarcia postępowania do dnia wymagalności, najdłużej jednak za dwa lata.
2. Odsetki od wierzytelności pieniężnej umieszcza się w spisie wierzytelności w kwocie naliczonej do dnia poprzedzającego dzień otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego włącznie.

komentarz

- **Skutek otwarcia postępowania dla wierzytelności niewymagalnych.** Z chwilą otwarcia postępowania nie następuje skutek polegający na przekształceniu zobowiązań, których termin wymagalności jeszcze nie nastąpił, w wierzytelności płatne (czyli wymagalne). Dla obliczenia wartości wierzytelności, a co za tym idzie i siły głosu, miarodajny jest stan na dzień otwarcia postępowania. Obliczenie wartości wierzytelności jeszcze niewymagalnych, na równi z wymagalnymi, jest dla wierzyciela, który posiadał wierzytelność, od której nie były zastrzeżone odsetki, oczywiście korzyścią, ponieważ wzmacniałoby jego siłę głosu. Korzyść ta nie powinna jednakże powodować pokrzywdzenia innych wierzycieli. Dlatego art. 79 ust. 1 p.r. poleca obniżenie sumy nieoprocentowanej wierzytelności przy umieszczeniu jej w spisie o sumę odsetek ustawowych, liczonych za czas od otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego do terminu wymagalności. Odsetki te nie są odliczane według pełnej stopy procentowej, tylko według stopy nie większej niż 6 proc. i tylko za czas nieprzekraczający dwóch lat (czyli maksymalnie wierzytelność może zostać pomniejszona o 12 proc.).
- **Wierzytelności nieoprocentowane.** Wierzytelność jest nieoprocentowana tylko wtedy, gdy nie służy od niej żadne, choćby symboliczne odsetki. Nawet najniższe odsetki – znacznie niższe nie tylko od ustawowych, lecz także rynkowych stóp procentowych – powodują, że przepis art. 79 ust. 1 p.r. nie ma zastosowania.
- **Sposób obliczania wysokości odsetek.** Odsetki oblicza się w wysokości najwyżej 6 proc. w stosunku rocznym, nawet jeśli ustawowa wysokość tych odsetek w danym okresie jest znacznie wyższa. Jeżeli odsetki ustawowe są niższe niż 6 proc., to należy uwzględnić obowiązującą niższą stopę procentową.
- **Potrącenie odsetek.** Jeżeli pierwotny termin wymagalności wierzytelności przypada w okresie krótszym niż dwa lata po dniu otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, to należy potrącić odsetki za cały czas, licząc od daty postanowienia o otwarciu postępowania do wynikającego z umowy dnia wymagalności. Przedstawiony sposób postępowania należy stosować także w sytuacji, gdy w rzeczywistości wierzyciel nie zostaje przedwcześnie zaspokojony, a więc gdy wierzyciel

w rzeczywistości otrzyma zaspokojenie zgodnie z propozycjami dopiero po terminie wymagalności. Celem potrącania odsetek jest wyrównanie siły głosu i nie dokonanie pokrzywdzenia pozostałych wierzycieli, a nie modyfikacja wielkości i sposobu ich zaspokojenia. Należy zatem pamiętać, że mimo ujęcia w spisie kwoty pomniejszonej o odsetki, zobowiązanie nie ulega modyfikacji i cały czas istnieje w pełnej kwocie. Do jego zmniejszenia mogą prowadzić tylko propozycje układowe, nie zaś fakt ujęcia w spisie w kwocie pomniejszonej.

■ **Wzór obliczenia kwoty niewymagalnych wierzytelności.** Kwotę niewymagalnej jeszcze w dniu otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego wierzytelności nieoprocenowanej, w której wierzytelność tę w myśl art. 79 ust. 1 p.r. (przy uwzględnieniu uwag powyższych), należy umieścić w spisie wierzytelności, oblicza się według wzoru:

$$x = s - s \times p \times t$$

gdzie:

x – kwota, którą należy umieścić na liście,
s – pełna suma wierzytelności,
p – ustawowa stopa procentowa (ale nie więcej niż 0,6),
t – obliczony w dniach czas między dniem otwarcia postępowania a dniem wymagalności wierzytelności (czyli dla 2 lat i dłużej – maksimum 730).

■ **Brak zmian w stosunku do poprzednio obowiązujących ustaw.** Faktycznie od czasu wejścia w życie prawa układowego oraz prawa upadłościowego z 1934 r. nie zmienia się stan prawnego ani sposób naliczania odsetek. Zmienia się jedynie sposób jego opisania. Brzmienie przepisu wskazuje na wciąż obowiązującą zasadę naliczania odsetek do dnia poprzedzającego dzień otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego łącznie. Tak jak dotychczas, ostatnim dniem, za który odsetki wciągane są do spisu, jest dzień poprzedzający otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego, a pierwszym dniem, za który odsetki nie są ujmowane w spisie i nie powiększają siły głosu wierzyciela, jest dzień otwarcia postępowania. Obie kwoty odsetek są natomiast objęte układem.

■ **Analogia w prawie upadłościowym.** Ze względu na podobieństwo przyjętej konstrukcji odpowiednie zastosowanie przy interpretowaniu problematyki związanej z art. 79 ust. 2 p.r. może znaleźć dorobek literatury i orzecznictwa do art. 247 p.u. (wcześniejszy 247 p.u.n.), a w zakresie bezpośrednio dotyczącym układu – art. 41 p.u. W zakresie art. 79 ust. 1 p.r., czyli dyskontowania wierzytelności niewymagalnych dla potrzeb układu, rozwiązanie to wprowadzono wraz z wejściem w życie p.u.n., czyli 1 października 2003 r., natomiast wcześniej, pod rządami prawa upadłościowego z 1934 r. dla potrzeb układu wierzytelności niewymagalne nie były dyskontowane (art. 42 p.u.).

Art. 80. [Wierzytelność współdłużnika, poręczyciela, gwaranta lub banku]

1. Wierzytelność współdłużnika lub poręczyciela dłużnika z tytułu zwrotnego roszczenia umieszcza się w spisie wierzytelności w wysokości, w jakiej współdłużnik lub poręczyciel zaspokoił wierzyciela, chyba że co innego wynika z treści stosunku prawnego.

2. W spisie wierzytelności umieszcza się wierzytelność gwaranta lub banku otwierającego akredytywy w wysokości, w jakiej zaspokoił on wierzyciela, chyba że co innego wynika z treści stosunku prawnego.

3. W spisie wierzytelności umieszcza się również wierzytelność współdłużnika, poręczyciela, gwaranta lub banku otwierającego akredytywy, który nie zaspokoił wierzyciela jako wierzytelność warunkową, która nie uprawnia do głosowania na zgromadzeniu wierzycieli.

komentarz

■ **Istnienie innego współdłużnika.** W praktyce może zajść sytuacja, gdy dłużnik jest tylko jedną z kilku osób, od których wierzyciel może żądać zaspokojenia. W przypadku gdy w księgach dłużnika ujawniony jest (nie tylko w księgach rachunkowych – wystarczy, że jego istnienie

wynika z treści dokumentów) także inny współdłużnik lub poręczyciel umieszczenie takiej wierzytelności w spisie wierzytelności następuje także, jeśli współdłużnik, poręczyciel, gwarant lub bank otwierający akredytywy jeszcze nie spłacili długu dłużnika, za który odpowiadają. W takim przypadku wierzytelność ta zostanie jednak wciągnięta do spisu jako wierzytelność warunkowa. Wierzytelność będzie umieszczona jako bezwarunkowa i uprawniająca do głosowania na zgromadzeniu wierzycieli (w tym nad układem) tylko w tej części, w której współdłużnik lub poręczyciel dłużnika lub gwarant lub bank otwierający akredytywy zapłacili już wspólny lub poręczony dług i tylko w kwocie wynikającej z zapłaty, po rozliczeniu według zasad stosunku łączącego współdłużników.

■ **Zniesienie niedopuszczalności dochodzenia niektórych roszczeń.** Uznawaną powszechnie w prawie cywilnym zasadą jest niedopuszczalność dochodzenia roszczeń przeciwko współdłużnikowi lub poręczycielowi aż do chwili dokonania zapłaty. Komentarz przepis znosi jednak tę zasadę na potrzeby postępowania restrukturyzacyjnego. Roszczeń takich można dochodzić w zakresie ograniczonym do wniesienia sprzeciwu przeciwko pominięciu w spisie wierzytelności. Jeśli do dnia głosowania na zgromadzeniu wierzycieli warunek się nie spełni, czyli nie dojdzie do zapłaty – wierzyciel nie zostanie dopuszczony do głosowania.

■ **Dłużnik jako współdłużnik.** Dłużnik w postępowaniu restrukturyzacyjnym może być współdłużnikiem z tytułu: odpowiedzialności solidarnej (art. 366 par. 1 k.c.), świadczenia niepodzielnego (art. 381 par. 1 k.c.), odpowiedzialności in solidum, jaką ponoszą on i zastawca lub właściciel nieruchomości obciążonej hipoteką, jeżeli nie są dłużnikami osobistymi. Zobowiązanie dłużnika z tych tytułów powstanie jednak dopiero w chwili, gdy inny współdłużnik lub poręczyciel zapłaci dług. Artykuł 80 p.r. przewiduje, że tego typu zobowiązania będą traktowane jako warunkowe i pozwala na umieszczenie w spisie wierzytelności na zasadach przewidzianych dla tego typu zobowiązań. W ten sposób wierzyciel jest zabezpieczony przed ryzykiem utraty możliwości głosowania, jeżeli do zapłaty dojdzie po ustaleniu spisu, a przed głosowaniem.

■ **Pozycja współdłużnika.** Współdłużnik ma prawo do umieszczenia na spisie wierzytelności w kwocie wynikającej ze stosunku prawnego łączącego współdłużników. W wypadku odpowiedzialności solidarnej zaspokojenie wierzyciela przez jednego ze współdłużników powoduje powstanie odpowiedzialności regresowej, a więc możliwości dochodzenia przez tego współdłużnika zapłaty od pozostałych współdłużników. Jeżeli z umowy nie wynika nic innego, to dłużnik odpowiada, zgodnie z art. 376 par. 1 k.c., w części odpowiadającej liczbie współdłużników. [przykład 3]

■ **Siła głosu w przypadku częściowego zaspokojenia roszczenia.** Podstawowym uprawnionym do znalezienia się w spisie wierzytelności i głosowania nad układem jest wierzyciel, co wynika z istoty stosunku łączącego współdłużników z ich wierzycielem. W sytuacji, gdy wierzyciel pierwotny uzyskał zaspokojenie jedynie w części swojego roszczenia i na skutek częściowego zaspokojenia zwrócił się do współdłużnika lub poręczyciela dłużnika, to ich wierzytelność regresowa będzie uprawniać ich do głosowania tylko w zakresie dokonanej zapłaty i o tyle pomniejszy się siła głosu pierwotnego wierzyciela. Łączna siła głosu wierzyciela pierwotnego i z regresu współdłużnika nie może być oczywiście większa niż kwota, z jaką mógłby głosować wierzyciel pierwotny.

■ **Ujęcie w spisie wierzytelności warunkowej.** Do czasu dokonania zapłaty przez poręczyciela, współdłużnika, gwaranta lub bank udzielający akredytywy ich wierzytelność zostaje ujęta w spisie, ale ma charakter warunkowy. Oznacza to, że nie jest wliczana do większości, według których oblicza się większości głosów wierzycieli potrzebnych do:

1) poparcia wniosku dłużnika o zmianę nadzorca sądowego lub zarządcy – art. 28 ust. 1 pkt 4 p.r.;

2) poparcia wniosku dłużnika o wyznaczenie wskazanej osoby do pełnienia funkcji nadzorca sądowego – art. 38 ust. 2 p.r.;

3) poparcia wniosku dłużnika o wyznaczenie wskazanej osoby do pełnienia funkcji zarządcy – art. 51 ust. 2 p.r.;

4) występowania z wnioskiem o powołanie rady wierzycieli – art. 121 ust. 2 p.r.;

5) występowania z wnioskiem o powołanie konkretnego wierzyciela na członka rady wierzycieli – art. 123 ust. 1 i 2 p.r.;

6) występowania z wnioskiem o zmianę w składzie rady wierzycieli i powołanie konkretnego wierzyciela na członka rady wierzycieli – art. 126 ust. 1 p.r.;

7) składania propozycji układowych – art. 155 ust. 2 p.r.;

8) głosowania na zgromadzeniu wierzycieli, w tym w sprawie przyjęcia układu – art. 80 ust. 3 p.r.

Umieszczenie informacji w spisie wierzytelności. Zgodnie z art. 86 ust. 2 pkt 7 p.r. w spisie wierzytelności umieszcza się w osobnej rubryce informację, czy w stosunku do wierzyciela zachodzą okoliczności wskazane w art. 80 ust. 3 p.r., a więc powyżej. Z kolei zgodnie z art. 92 ust. 2 pkt 4 p.r. sprzeciw wierzyciela co do pominięcia jego wierzytelności w spisie powinien zawierać informację, czy wskazane w art. 80 ust. 3 p.r. okoliczności zachodzą w stosunku do niego. Poza tymi wyjątkami, o których mowa powyżej, wierzyciele, mimo iż ich wierzytelności są warunkowe, korzystają z pełni praw wierzycielskich w postępowaniu restrukturyzacyjnym, a ich głos daje uprawnienie do poparcia i wlicza się do wymaganej większości.

Art. 81. [Wierzytelności o charakterze ciągłym, z tytułu kredytu i pożyczki]

1. Niewymagalne wierzytelności ze stosunków prawnych o charakterze ciągłym, a także wierzytelności z tytułu kredytu i pożyczki, umieszcza się w spisie wierzytelności pomniejszone o odsetki ustawowe, nie wyższe jednak niż 6 proc. rocznie, za czas od dnia otwarcia postępowania do dnia wymagalności każdego przyszłego świadczenia, najdłużej jednak za dwa lata.

2. Wierzytelności z tytułu świadczeń powtarzających się, których czas trwania oznaczono na czas życia uprawnionego lub innej osoby, albo nieoznaczonych co do czasu trwania, umieszcza się w spisie wierzytelności jako sumę stanowiącą wartość prawa.

3. Jeżeli w umowie o prawo do świadczeń powtarzających została ustalona suma wykupu, sumę tę umieszcza się w spisie wierzytelności jako wartość prawa.

4. Jeżeli przedmiot leasingu stanowi u korzystającego dłużnika środek trwały w rozumieniu ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych do rat leasingu przepis ust. 1 stosuje się.

5. Jeżeli umowa kredytu przewiduje możliwość korzystania ze środków pieniężnych do pewnej wysokości, w spisie wierzytelności umieszcza się kwotę wykorzystaną przez dłużnika do dnia otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego.

komentarz

■ **Wierzytelności powtarzające się cyklicznie.** Wierzytelności z tytułu powtarzających się świadczeń okresowych to inaczej wierzytelności powtarzające się w cyklicznie, w określonych z góry odstępach czasu. Przykładami takich świadczeń okresowych są np. renta (art. 444 par. 2 k.c.), alimenty (art. 60 i art. 128 i n. ustawy z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy; t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 2082; dalej: k.r.o.) i dożywocie (art. 908–916 k.c.). Przy umieszczeniu tych wierzytelności w spisie na równi z wierzytelnościami już wymagalnymi należy je pomniejszyć o odsetki za okres od otwarcia postępowania do daty wymagalności poszczególnych świadczeń w przyszłości.

■ **Wysokość świadczenia okresowego.** Jeżeli świadczenie ma charakter okresowy i czas jego trwania jest oznaczony, to kwotę należną wierzycielowi oblicza się przez zsumowanie wszystkich świadczeń przypadających za okres po dniu otwarcia postępowania i odjęcie odsetek za czas od

PRZYKŁAD 3

Odpowiedzialność współdłużników

W spółce cywilnej pozostaje trzech współników. Gdyby jeden z nich zapłacił 900 zł wspólnemu wierzycielowi, będzie ujęty na spisie wierzytelności restrukturyzowanego współnika z kwotą 300 zł.

dnia otwarcia postępowania do dnia wymagalności każdego pojedynczego świadczenia.

Do obliczeń należy przyjąć odsetki według stopy ustawowej, ale nie wyższe niż 6 proc. rocznie i nie więcej niż za dwa lata po otwarciu postępowania (maksymalne dyskonto wynosi zatem 12 proc.). Przykładem takiego świadczenia może być świadczenie o charakterze emerytalnym wypłacane z funduszu inwestycyjnego, gdy umowa określa, za ile lat po osiągnięciu wieku emerytalnego świadczenie to ma być wypłacane. Jeżeli ograniczenia wieku nie zawarto i emerytura ma być wypłacana do śmierci uprawnionego, to trzeba wyliczyć wartość świadczenia na podstawie przewidywanego czasu dożycia uprawnionego, bez dyskonta (art. 81 ust. 2 p.r.).

■ **Świadczenia powtarzające się, oznaczone życiem uprawnionego.** Niektóre świadczenia powtarzające się są oznaczone czasem życia uprawnionego. W takiej sytuacji nie jest możliwe obliczenie „sumy świadczeń”, ponieważ nie jest możliwe przewidzenie długości życia uprawnionego, a zatem również obliczenie, za ile okresów zapłata będzie się należała.

W takim przypadku ustawa każe uznać wierzytelność w kwocie równej wartości prawa. Wobec braku innych możliwości zmierzenia wartości prawa konieczne jest odwołanie się do mierników statystycznych, a więc odpowiednich tabel w rocznikach statystycznych. W ten sposób można ustalić prawdopodobny czas dalszego trwania życia osoby uprawnionej, z uwzględnieniem wielu różnorodnych czynników. Mogą to być n.p.: aktualny wiek uprawnionego, płeć, wielkość miejsca zamieszkania i inne uwzględniane w tego typu badaniach statystycznych. W konsekwencji zliczeniu podlegać będzie suma świadczeń za przewidywany czas życia uprawnionego, zgodnie nie z rzeczywistą ich wartością, ale rachunkiem prawdopodobieństwa. Oczywiście sposób wyliczeń oparty na statystyce i rachunku prawdopodobieństwa obarczony jest tak dużym ryzykiem błędu, że odliczanie dyskonta od tej kwoty nie jest uzasadnione, zwłaszcza z tego powodu, iż dodatkowe odjęcie dyskonta byłoby krzywdzące dla uprawnionego.

■ **Świadczenia powtarzające się, o nieoznaczonym czasie trwania.** W wypadku świadczeń powtarzających się, których czasu trwania nie oznaczono, określenie wartości prawa powinno obejmować takie wskaźniki, jak prawdopodobieństwo trwania tych świadczeń oraz inflacja.

■ **Suma wykupu prawa.** Umowa stron może określać sumę wykupu prawa. Jeżeli umownie taką sumę określono, to nie stosuje się reguł określania wartości, jak w art. 81 ust. 1 i 2 p.r. W takim wypadku wartością prawa jest suma ustalona w umowie stron jako suma wykupu.

■ **Świadczenia nieobjęte treścią artykułu.** Powyższy artykuł nie znajduje zastosowania do świadczeń z umowy najmu i dzierżawy. W ich wypadku nie ma bowiem mowy o przyspieszeniu zapłaty. Konieczność zapłaty zaistnieje dopiero jako konsekwencja wpływu każdego kolejnego miesiąca. Niewątpliwie tak samo traktować należy użytkowanie wieczyste.

Jak twierdzi (odnośnie do prawa upadłościowego, ale komentarz ten znajduje zastosowanie także w przypadku restrukturyzacji) J. Górecki: „Obowiązek uiszczenia opłat rocznych stanowi element treści prawa użytkowania wieczystego, dlatego też nie można wierzytelności o zapłatę opłaty rocznej odrywać od samego prawa użytkowania wieczystego i poddawać szczególnemu reżimowi prawnemu, innemu niż prawo użytkowania wieczystego. Właściciel nieruchomości w razie ogłoszenia upadłości użytkownika wieczystego zgłosić może do masy upadłości jedynie zaległe opłaty roczne oraz opłatę roczną za rok,

KOMENTARZE

w którym doszło do ogłoszenia upadłości. W sytuacji, kiedy postępowanie upadłościowe przedłużyłoby się na następny rok i wymagalna stałaby się opłata roczna za kolejny rok kalendarzowy, właściciel mógłby dokonać dodatkowego zgłoszenia wierzytelności (art. 262 p.u.n.)” (Jacek Górecki, „Skutki ogłoszenia upadłości użytkownika wieczystego”, Rejent 2005, nr 9, s. 299, teza 4). W obecnym stanie prawnym dodać należy do tej interpretacji skutek z art. 77 ust. 1 p.r. Zgodnie z tym artykułem opłata za rok, w którym otwarto postępowanie, o ile nie została zapłacona przed otwarciem postępowania, ulegnie podziałowi na część wpisaną na listę i stanowiącą koszt postępowania w takiej proporcji, w jakiej pozostaje liczba dni w roku poprzedzającym otwarcie postępowania do rzeczywistej liczby dni w danym roku (365 lub 366). Część opłaty za użytkowanie wieczyste należna za okres po otwarciu postępowania i opłaty za następne lata stanowią zobowiązania dłużnika przypadające za okres postępowania restrukturyzacyjnego i powinny być płacone przez dłużnika lub zarządcę na bieżąco, w terminach wymagalności.

■ **Otwarcie postępowania a roszczenia alimentacyjne.** Otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego nie sprawia, że roszczenia alimentacyjne stają się natychmiast wymagalne. Są one płacone na bieżąco, a zatem nie może być mowy o obliczaniu ich wartości – wciąga się je do spisu wierzytelności w pełnej wysokości zaległości występujących na dzień otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego. Zaległe świadczenia alimentacyjne w wypadku zgłoszenia powinny być ujęte w spisie wierzytelności, mimo iż nie są objęte układem.

■ **Otwarcie postępowania a leasing.** Jeżeli przedmiot leasingu stanowi u korzystającego dłużnika środek trwały w rozumieniu ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (t.j. Dz.U. z 2012 r. poz. 361 ze zm.; dalej: u.p.d.o.f) oraz ustawy z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 851 ze zm.; dalej u.o.p.d.o.p.) – do rat leasingu (tzw. leasing finansowy) zastosowanie znajduje ust. 1 komentowanego przepisu. Oznacza to, że układem objęte są wyłącznie niezapłacone raty za okres poprzedzający otwarcie postępowania oraz proporcjonalna część raty za okres przedzielony dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego.

■ **Limit kredytowy a otwarcie postępowania.** Umowa kredytu może przewidywać możliwość korzystania ze środków pieniężnych do pewnej wysokości (limit kredytowy, linia kredytowa lub kredyt obrotowy). W takiej sytuacji w spisie wierzytelności umieszcza się jedynie kwotę wykorzystaną przez dłużnika do dnia otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego. Kwota ta stanowi zadłużenie dłużnika, które podlega restrukturyzacji. Z kwoty limitu podlegającego wciągnięciu do spisu wierzytelności dłużnik może swobodnie korzystać po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego, dokonując spłat i wykorzystując uwolnione kwoty limitu do zaciągania zobowiązań. Istotne jest, że po otwarciu postępowania dłużnik nie może, korzystając z limitu ponad kwotę zadłużenia, powiększać sumy zadłużenia, ale może wykorzystywać limit na dotychczasowych zasadach.

■ **Art. 82. [Wierzytelność zabezpieczona hipoteką na majątku za granicą]**

1. Wierzytelność zabezpieczoną hipoteką lub wpisem w rejestrze na majątku dłużnika położonym za granicą umieszcza się w spisie wierzytelności, jeżeli złożony zostanie dowód wykreślenia wpisu o zabezpieczeniu.

2. Złożenia dowodu wykreślenia wpisu o zabezpieczeniu nie wymaga się, jeżeli postępowanie restrukturyzacyjne zostało uznane w kraju, w którym znajduje się przedmiot zabezpieczenia.

■ **komentarz**

■ **Prawo wyboru wierzycieli.** W prawie upadłościowym w stosunkach między narodowych nie istnieją żadne gwarancje ograniczenia prawa wierzyciela posiadającego zabezpieczenia rzeczowe na majątku dłużnika położnym za granicą, do zaspokojenia się tylko w kwotach stosow-

nych do przepisów p.r. Mogłoby to doprowadzić do uprzywilejowania niektórych tylko wierzycieli. Aby zapobiec temu zjawisku, ustawa daje wierzycielom prawo wyboru: albo skorzystają poza granicami z zabezpieczenia rzeczowego, co wyklucza umieszczenie w spisie (i ewentualną zgodę na objęcie układem), albo zrezygnują z korzystania z zabezpieczenia rzeczowego i wtedy powinni zostać dodani do spisu wierzytelności.

Powyższe rozwiązanie nie dotyczy sytuacji, w której postępowanie restrukturyzacyjne zostało uznane w kraju, w którym znajduje się przedmiot zabezpieczenia, a zatem z urzędu i automatycznie nie dotyczy wszystkich krajów UE poza Danią – jako że w krajach tych zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 1346/2000 z 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.Urz. WE z 2000 r. L 160, s. 1) polskie postępowanie restrukturyzacyjne jest uznane z chwilą wydania orzeczenia o jego otwarciu z mocy samego prawa.

■ **Wierzyciele zabezpieczeni rzeczowo.** W sytuacji gdy wierzyciel nie zrzeknie się zabezpieczenia, jego wierzytelność nie zostanie umieszczona w spisie wierzytelności. Nie będzie mógł zatem korzystać z praw wierzyciela w postępowaniu restrukturyzacyjnym: składać sprzeciwów i zażaleń, głosować nad układem w razie wyrażenia zgody na objęcie nim, uczestniczyć w radzie wierzycieli itp. Wierzyciel wciąż będzie mógł realizować prawa z zabezpieczenia, które nie podlegają wygaśnięciu. Będzie mógł je jednak realizować jedynie poza postępowaniem restrukturyzacyjnym, a więc w drodze egzekucji wyłącznie z przedmiotu zabezpieczenia w postępowaniu układowym. W wypadku otwarcia postępowania sanacyjnego jakakolwiek egzekucja będzie dopuszczalna dopiero po zakończeniu lub umorzeniu postępowania.

■ **Wierzyciele osobiści.** Komentowany przepis nie dotyczy wierzyciela, który nie jest wierzycielem osobistym upadłego. Nie bierze on bowiem udziału w postępowaniu restrukturyzacyjnym, nie może zgodzić się na objęcie jego wierzytelności układem i nie jest ujmowany w spisie wierzycieli.

■ **Prawo zrzeczenia się zabezpieczenia.** Wierzyciel może zrzec się zabezpieczenia na mieniu położonym częściowo poza granicami Polski. W takim wypadku może być ujęty w spisie wierzytelności z taką częścią wierzytelności, jakiej części zabezpieczenia się zrzekł.

■ **Brak wymogu złożenia dowodu wykreślenia wpisu o zabezpieczeniu.** Nie jest wymagane złożenie dowodu wykreślenia wpisu o zabezpieczeniu, jeżeli postępowanie restrukturyzacyjne zostało uznane w kraju, w którym znajduje się przedmiot zabezpieczenia. W razie położenia przedmiotu zabezpieczenia na terytorium Danii lub któregośkolwiek z państw niebędących członkami UE wymóg ten spełnia się poprzez złożenie postanowienia sądu lub innego odpowiedniego organu o uznaniu polskiego postępowania upadłościowego.

■ **Art. 83. [Wierzytelność w walucie obcej]**

1. Wierzytelność w walucie obcej bez względu na termin jej wymagalności umieszcza się w spisie wierzytelności po przeliczeniu na walutę polską według średniego kursu walut obcych w Narodowym Banku Polskim z dnia otwarcia postępowania, a jeżeli takiego kursu nie było – według średniej ceny rynkowej z tej daty.

2. Umieszczenie w spisie wierzytelności w przeliczeniu na walutę polską nie powoduje przekształcenia zobowiązania wyrażonego w walucie obcej na zobowiązanie w walucie polskiej, w szczególności wykonanie zobowiązania w ramach realizacji układu następuje w walucie obcej, chyba że propozycje układowe stanowią inaczej.

■ **komentarz**

■ **Konieczność przewalutowania wierzytelności.** Wierzytelność w walucie obcej wymaga przeliczenia na złote polskie. Obliczenie siły głosu wierzycieli nie byłoby możliwe bez zastosowania jednej waluty, a więc wspólnego dla wszystkich miernika wartości.

■ **Przeliczanie walut obcych na dzień otwarcia postępowania.** Zgodnie z nor-

mami p.r. wszystkie wierzytelności o późniejszym terminie wymagalności ujmuje się w spisie w pełnej kwocie według stanu na dzień otwarcia postępowania. Nie są od tego wyjątkiem wierzytelności w walucie obcej, które należy przeliczyć na walutę polską według jej wartości w złotych na dzień otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego.

■ **Zasady przeliczania walut obcych.** Metoda przeliczania walut obcych na polskie złote nie jest skomplikowana, jeżeli dana waluta jest notowana w Narodowym Banku Polski. W takim przypadku właściwy jest średni kurs tej waluty w NBP z dnia otwarcia postępowania. Jeżeli zaś dana waluta nie jest notowana, to należy ustalić jej wartość rynkową z dnia otwarcia postępowania. Ustalenie średniej wartości rynkowej może nastąpić na przykład według notowań kantorów – jeżeli są dostępne. Jeżeli brak notowań zarówno NBP, jak i z kantorów, co może nastąpić w wypadku walut z krajów egzotycznych, należałoby zastosować przeliczenie kursu za pośrednictwem dolara amerykańskiego. Jest to bowiem najpowszechniejsza waluta, na którą przeliczalna jest każda waluta na świecie. Będzie to zgodne z dyrektywą ustalenia wartości rynkowej – jeżeli nie można ustalić wartości, bo walor nie jest notowany na bliskim rynku, należy odszukać inny rynek, na którym jest notowany.

■ **Przeliczenie walut obcych tylko dla celu postępowania restrukturyzacyjnego.** Zasada umieszczenia wierzytelności w walucie obcej w spisie wierzytelności po przeliczeniu na złotówki nie oznacza zmiany waluty kontraktu. Przeliczenie walut służy celom określonym w postępowaniu restrukturyzacyjnym, a w szczególności ustaleniu siły głosu wierzyciela w układzie. Propozycje układowe powinny uwzględniać specyfikę wierzytelności na potrzeby jej zaspokojenia po zatwierdzeniu układu we właściwej walucie, wynikającej ze stosunku, łączącego strony. Niezależnie od tego czy w dalszym biegu zdarzeń układ prawomocnie zatwierdzono, czy też postępowanie zostało umorzone, wierzytelność nadal jest wierzytelnością w walucie obcej i w walucie, w której strony to ustaliły, powinna być wykonana. Pogląd ten na gruncie p.u.n. znalazł wyraz m.in. w wyroku SN z 27 listopada 2013 r. (sygn. akt V CSK 530/12). Potwierdzono w nim, że art. 251 p.u.n. ma znaczenie techniczne i nie zmienia charakteru zobowiązania, które pozostaje zobowiązaniem do świadczenia w określonej walucie, nie sprawia też, że umieszczona na liście wierzytelności staje się wierzytelnością wyrażoną w pieniądzu polskim.

■ **Możliwość zmiany waluty wykonania zobowiązania w układzie.** Zgodnie z powyższym wywodem umieszczenie wierzytelności w spisie wierzytelności w przeliczeniu na walutę polską nie powoduje przekształcenia zobowiązania wyrażonego w walucie obcej na zobowiązanie w walucie polskiej. Oznacza to, że dla realizacji układu zobowiązanie powinno być wykonane w walucie obcej. Strony mogą zmienić tę zasadę w ramach propozycji układowych, w których można przewidzieć zarówno wprowadzenie spłaty w pieniądzu polskim według kursu jak w spisie wierzytelności, ale także według dowolnego innego kursu, na który zgodzą się wierzyciele (na przykład z daty płatności raty układowej), chyba że propozycje układowe stanowią inaczej.

■ **Art. 84. [Zakres spisu wierzytelności]**

1. Spis wierzytelności sporządza nadzorca lub zarządca na podstawie ksiąg rachunkowych, innych dokumentów dłużnika, wpisów w księgach wieczystych oraz rejestrach.

2. W postępowaniu sanacyjnym otwartym na podstawie uproszczonego wniosku złożonego zgodnie z art. 328 ust. 1 spis wierzytelności sporządza się w zakresie, w jakim jest to możliwe, na podstawie spisu wierzytelności sporządzonego we wcześniejszym postępowaniu restrukturyzacyjnym.

■ **komentarz**

■ **Obowiązek sporządzenia spisu wierzytelności.** Zarządca i nadzorca sądowy powinni sporządzić spis wierzytelności niezwłocznie po otwarciu postępowania restruktury-

zacyjnego. W przyspieszonym postępowaniu układowym termin na złożenie spisu wynosi 14 dni (art. 261 pkt 2). W postępowaniu układowym i sanacyjnym termin na złożenie spisu jest dłuższy i wynosi 30 dni (art. 280 pkt 2 p.r. oraz 320 p.r.).

■ **Ewolucja instytucji spisu wierzytelności.** Charakter prawny spisu wierzytelności w uregulowaniach prawa restrukturyzacyjnego jest diametralnie różny od listy wierzytelności sporządzanej w myśl dotychczasowych regulacji zarówno p.u.n. z 2003 r., jak i prawa układowego z 1934 r. W wypadku pierwotnej regulacji prawa układowego spis był orzeczeniem sędziego-komisarza, przygotowanym w toku procedury sprawdzenia wierzytelności (bez ich zgłaszania przez wierzycieli). Pod rządami prawa upadłościowego i naprawczego listę przygotowywał syndyk, nadzorca lub zarządca – zawsze na podstawie zgłoszeń wierzytelności dokonanych przez wierzycieli.

Obecne rozwiązanie jest związane z przyjętą zasadą maksymalnego uproszczenia procedur. Z tego względu spis wierzytelności przygotowywany jest na podstawie księgi dłużnika, a nie zgłoszenia wierzytelności przez wierzycieli. Dzięki temu unika się zbędnych czynności związanych ze zgłaszaniem wierzytelności bezspornych, a całe postępowanie zostaje skrócone.

■ **Charakter prawny spisu.** Próba określenia charakteru prawnego spisu wierzytelności nie jest zadaniem prostym. Z okoliczności wynikających z innych przepisów prawa restrukturyzacyjnego wynika, że spis wierzytelności jest dokumentem prywatnym stworzonym w toku postępowania przez organ postępowania restrukturyzacyjnego, z możliwością odwołania się od jego treści do sądu i z potwierdzeniem zakończenia procedur jej sporządzenia w postaci postanowienia sędziego-komisarza. Postanowienie o zatwierdzeniu spisu ma charakter techniczny i jest merytorycznie równoznaczne ze stwierdzeniem, że procedury odwoławcze od spisu zostały zakończone.

■ **Moc wiążąca spisu.** Sporządzony w postępowaniu restrukturyzacyjnym spis wierzytelności po zatwierdzeniu uzyskuje moc wiążącą w postępowaniu i umożliwia udział wierzyciela w głosowaniu nad układem. Konieczne jest do tego wyczerpanie procedur odwoławczych i stwierdzenie tego faktu postanowieniem sędziego-komisarza o zatwierdzeniu spisu.

■ **Art. 85. [Uwzględnienie podziału wierzycieli na grupy]**

Jeżeli propozycje układowe przewidują podział wierzycieli na grupy, spis wierzytelności sporządza się z uwzględnieniem zaproponowanego podziału.

■ **komentarz**

■ **Cel podziału wierzycieli na grupy.** Wierzyciele dłużnika w postępowaniu restrukturyzacyjnym mają bardzo różne interesy, co uzasadnia ich pogrupowanie według określonych kryteriów. Aby dostosować treść propozycji układowych do zróżnicowanych interesów poszczególnych wierzycieli – konieczne jest odpowiednie zakwalifikowanie poszczególnych wierzytelności tak, aby w zakresie poszczególnych kategorii interesu wierzyciele mogli wypowiedzieć się w sprawie układu. Podejmując decyzję o podzieleniu wierzycieli na kategorie interesu, nadzorca lub zarządca najczęściej będzie kierował się treścią złożonych propozycji układowych. Te zaś odpowiadać będą przewidywanemu przez autora propozycji zróżnicowaniu stopnia i sposobu zaspokojenia wierzycieli stosownie do zróżnicowania ich interesu.

■ **Przykładowy podział wierzycieli.** Przykładowy podział wierzycieli na grupy zawiera art. 161 ust. 1 p.r. Jednak ponieważ jest to tylko katalog przykładowy, w żaden sposób nie ogranicza on autora propozycji układowych w konstruowaniu podziału wierzycieli.

Jeżeli w postępowaniu złożone zostanie więcej niż jedna propozycja układowa – zgodnie z art. 161 ust. 2 p.r. sporządza się dodatkowy spis (lub spisy) z podziałem na grupy dostosowanym do tych propozycji.

■ **Osobny spis dla potrzeb obliczeń.** W spisie umieszczani są wszyscy wierzyciele z wyjątkiem wierzycieli wyłącznie rze-

czowych. A więc także ci wierzyciele, których objęcie układem wymaga ich zgody. Ponieważ zgodę mogą wyrazić aż do zgromadzenia wierzycieli, dla potrzeb obliczania potrzebnych większości konieczne będzie sporządzenie na zgromadzeniu osobnego spisu o charakterze technicznym.

■ **Sumy wierzytelności w spisie.** W spisie należy wskazać sumę wszystkich wierzytelności umieszczonych w spisie wierzytelności, a jeżeli w spisie wierzytelności jest uwzględniony podział wierzycieli na grupy – również sumę wierzytelności dla każdej grupy – art. 86 ust. 2 pkt 11 p.r.

Art. 86. [Treść spisu]

1. W spisie wierzytelności odrębnie umieszcza się wierzytelności objęte układem z mocy prawa oraz wierzytelności objęte układem za zgodą wierzyciela.
2. W spisie wierzytelności umieszcza się w osobnych rubrykach:
 - 1) liczbę porządkową;
 - 2) imię i nazwisko wierzyciela albo jego nazwę, jego miejsce zamieszkania albo siedzibę, adres oraz numer PESEL albo numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku ich braku – inne dane umożliwiające jego jednoznaczną identyfikację;
 - 3) sumę wierzytelności i sumę, według której będzie obliczany głos wierzyciela w głosowaniu nad układem;
 - 4) informację o istnieniu i rodzaju zabezpieczenia wierzytelności;
 - 5) informację, czy wierzytelność jest uzależniona od warunku;
 - 6) informację, czy wierzycielowi przysługuje prawo potrącenia;
 - 7) informację, czy w stosunku do wierzyciela zachodzą okoliczności wskazane w art. 80 ust. 3, art. 109 ust. 1 lub art. 116;
 - 8) uzasadnienie;
 - 9) oświadczenie dłużnika o uznaniu lub odmowie uznania wierzytelności oraz o tym, czy w stosunku do wierzycieli umieszczonych w spisie wierzytelności zachodzą okoliczności wskazane w art. 80 ust. 3, art. 109 ust. 1 lub art. 116;
 - 10) dla wierzytelności, które są objęte układem za zgodą wierzyciela – informację, czy wierzyciel wyraził zgodę na objęcie wierzytelności układem;
 - 11) sumę wszystkich wierzytelności umieszczonych w spisie wierzytelności, a jeżeli w spisie wierzytelności jest uwzględniony podział wierzycieli na grupy – również sumę wierzytelności dla każdej grupy.
3. W przypadku wierzytelności zabezpieczonych sumę, według której będzie obliczany głos wierzyciela w głosowaniu nad układem, oznacza się według tej części wierzytelności, która prawdopodobnie nie będzie zaspokojona z przedmiotu zabezpieczenia, chyba że wierzyciel wyraził zgodę na objęcie wierzytelności układem.
4. Uzasadnienie, o którym mowa w ust. 2 pkt 8, obejmuje wskazanie stanu faktycznego, z którego wynika wierzytelność, oraz wskazanie dokumentów jej dotyczących.
5. Jeżeli dłużnik nie złożył oświadczenia, o którym mowa w ust. 2 pkt 9, nadzorca lub zarządca umieszcza w spisie wierzytelności informację, że dłużnik nie złożył oświadczenia, oraz podaje przyczynę.

komentarz

- **Wymogi spisu wierzytelności.** Treść spisu wierzytelności musi odpowiadać wymogom art. 86 p.r., a jego forma musi umożliwiać precyzyjne odczytanie tej treści, jak również wyliczenie większości wymaganych i osiągniętych w przeprowadzanych w postępowaniu głosowaniach. Spis musi dawać możliwości sporządzenia wyciągu, ponieważ po zakończeniu lub umorzeniu postępowania restrukturyzacyjnego będzie stanowił tytuł egzekucyjny (art. 102 p.r.).
- **Wzór spisu wierzytelności.** Zgodnie z art. 88 p.r. minister sprawiedliwości określi w drodze rozporządzenia wzór spisu wierzytelności, mając na uwadze zakres informacji ujmowanych w spisie wierzytelności, czytelność oraz kompletność spisu.
- **Treść spisu wierzytelności.** Zgodnie z powyższym przepisem oraz wzorem spisu wierzytelności, musi on w swojej treści zawierać następujące elementy:
- 1) liczbę porządkową (chodzi o liczbę porządkową przypisywaną konkretnemu wierzycielowi);

- 2) imię i nazwisko wierzyciela albo jego nazwę, jego miejsce zamieszkania albo siedzibę, adres oraz numer PESEL albo numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku ich braku – inne dane umożliwiające jego jednoznaczną identyfikację;
 - 3) sumę wierzytelności i sumę, według której będzie obliczany głos wierzyciela w głosowaniu nad układem;
 - 4) informację o istnieniu i rodzaju zabezpieczenia wierzytelności;
 - 5) informację, czy wierzytelność jest uzależniona od warunku;
 - 6) informację, czy wierzycielowi przysługuje prawo potrącenia;
 - 7) informację, czy w stosunku do wierzyciela zachodzą okoliczności wskazane w art. 80 ust. 3 p.r. (poręczyciel, współdłużnik, gwarant, który jeszcze nie zaspokoił wierzyciela), art. 109 ust. 1 p.r. (nabyta w drodze przelewu lub indosu po otwarciu postępowania) lub art. 116 p.r. (osoby bliskie, spółki w stosunku powiazania i dominacji i ich reprezentanci);
 - 8) uzasadnienie stanowiska nadzorcy lub zarządcy co do wciągnięcia wierzytelności do spisu, które obejmuje wskazanie stanu faktycznego, z którego wynika wierzytelność, oraz wskazanie dokumentów jej dotyczących;
 - 9) oświadczenie dłużnika o uznaniu lub odmowie uznania wierzytelności;
 - 10) oświadczenie dłużnika o tym, czy w stosunku do wierzycieli umieszczonych w spisie wierzytelności zachodzą okoliczności wskazane w art. 80 ust. 3 (poręczyciel, współdłużnik, gwarant, który jeszcze nie zaspokoił wierzyciela), art. 109 ust. 1 (nabyta w drodze przelewu lub indosu po otwarciu postępowania) lub art. 116 p.r. (osoby bliskie, spółki w stosunku powiazania i dominacji i ich reprezentanci);
 - 11) dla wierzytelności, które są objęte układem za zgodą wierzyciela – informację, czy wierzyciel wyraził zgodę na objęcie wierzytelności układem;
 - 12) sumę wszystkich wierzytelności umieszczonych w spisie wierzytelności, a jeżeli w spisie wierzytelności jest uwzględniony podział wierzycieli na grupy – również sumę wierzytelności dla każdej grupy;
 - 13) w przypadku wierzytelności zabezpieczonych – sumę, według której będzie obliczany głos wierzyciela w głosowaniu nad układem, oznaczoną według tej części wierzytelności, która prawdopodobnie nie będzie zaspokojona z przedmiotu zabezpieczenia, chyba że wierzyciel wyraził zgodę na objęcie wierzytelności układem;
 - 14) informację o tym, że dłużnik nie złożył oświadczenia o uznaniu lub odmowie uznania wierzytelności, wraz z wskazaniem przyczyny zaniechania.
- **Podział wierzytelności na kategorie.** Wierzytelność może być zakwalifikowana do kilku kategorii. W takiej sytuacji powinny być podane osobno kwoty w poszczególnych kategoriach, do których ze względów przedmiotowych kwalifikuje się wierzytelność. Jeżeli podział na kategorie opiera się na wielkości przysługującej wierzycielom kwoty – decyduje suma wszystkich wierzytelności danego wierzyciela, niezależnie od tytułu. [przykład 4]
- **Zabezpieczenia przywiązane do wierzytelności.** Zabezpieczenia przywiązane do wierzytelności powinny być opisane w taki sposób, aby jednoznacznie wskazać, w jakim zakresie zabezpieczenie uznawane jest za skuteczne i prawidłowo ustanowione. W razie kwestionowania prawidłowości lub zakresu zabezpieczenia wynikającego z ksiąg wieczystych lub rejestrów wyraźne stanowisko nadzorcy lub zarządcy w tej sprawie powinno znaleźć się w rubryce zawierającej uzasadnienie. Jeżeli zarządca w postępowaniu sanacyjnym nie uznaje zabezpieczenia z uwagi na jego bezskuteczność (art. 304 i n. p.r.), to odmowa w tym zakresie powinna zostać uzasadniona.
- **Obliczanie głosu wierzyciela.** Sumę, według której będzie obliczany głos wierzyciela zabezpieczonego rzeczowo w głosowaniu nad układem, oznacza się według tej części wierzytelności, która prawdopodobnie nie będzie zaspokojona z przedmiotu zabezpieczenia. Ustalenie tej kwoty następu-

je po oszacowaniu wartości przedmiotu zabezpieczenia, kolejności wpisu danego zabezpieczenia (przysługujące mu pierwszeństwo) oraz wielkości zabezpieczonej wierzytelności, jak i wierzytelności, które go poprzedzają. Nadzorca lub zarządca ustala tę kwotę samodzielnie i z urzędu, dbając przy tym o spójność co do przyjmowanych wartości.

Zdanie dłużnika na temat wartości przedmiotu zabezpieczenia nie jest więc decydujące, a to nadzorca lub zarządca powinien użyć do określenia siły głosu wierzyciela umieszczonej w spisie wartości określonej w opisie i oszacowaniu, a poszczególne wierzytelności wyprzedzające prawo danego wierzyciela, w takich kwotach, z jakimi wciąga je do spisu wierzytelności. Jeśli w danym postępowaniu nie sporządza się opisu i oszacowania, to należy ustalić możliwie precyzyjnie – o ile nie wpłynie to na przedłużenie postępowania – wartość rynkową przedmiotu zabezpieczenia. W razie rozbieżności stanowisk wierzyciel może taką decyzję zakwestionować sprzeciwem. Na etapie sporządzania spisu wierzytelności zarządca lub nadzorca nie są zobowiązani do powoływania biegłego celem oszacowania wartości zabezpieczenia, ponieważ z pewnością przyczyniłoby się to do znacznego przedłużenia postępowania.

■ **Informacja, czy wierzytelność jest uzależniona od warunku.** Jeżeli wierzytelność nie jest uzależniona od warunku, to wystarczy stwierdzenie tej właśnie treści w odpowiedniej rubryce.

Wierzytelności warunkowe to takie, w których na dzień sporządzania spisu warunek nadal ma charakter zdarzenia przyszłego i niepewnego. Jeżeli więc wierzytelność ma charakter warunkowy, to opis powinien obejmować takie skonkretyzowanie warunku, żeby na podstawie wyciągu ze spisu wierzytelności w ewentualnym przyszłym postępowaniu nie było problemu z określeniem, czy warunek został spełniony.

W literaturze na gruncie p.u.n. z 2003 r., które również przewidywało ujęcie wierzytelności warunkowych na liście, wyrażono słuszny pogląd, że: „Wierzytelność warunkowa powinna zostać zgłoszona sędziemu-komisarzowi w trybie art. 236 i n. p.u.n., nawet wówczas gdy chodzi o warunek zawieszający, który jeszcze się nie ziścił” (P. Lewandowski, M. Medyński, „Kaucja gwarancyjna w kontraktach budowlanych – stosowanie i pozycja w przypadku upadłości układowej”, Monitor Prawa Bankowego 2014, nr 6, teza 5). Jeżeli już wiadomo, że warunek rozwiązujący się ziścił, to uznanie wierzytelności nie powinno nastąpić, podobnie jeżeli wiadomo, że warunek zawieszający na pewno nie może się już ziścić.

■ **Informacja, czy wierzycielowi przysługuje prawo potrącenia.** Jeżeli takie prawo nie przysługuje, to wystarczy stwierdzenie tej właśnie treści w odpowiedniej rubryce. Z kolei dla wierzytelności, co do których potrącenia dokonano w formie oświadczenia doręczonego dłużnikowi lub zarządcy i gdy jest ono uzasadnione choćby częściowo – w tej pozycji spisu wierzytelności powinny być wskazane trzy różne kwoty wierzytelności: cała uznana wierzytelność wierzyciela, cała wierzytelność, jaka służy dłużnikowi, oraz wynik potrącenia. Jeżeli wierzytelność masy jest większa niż uznana wierzytelność wierzyciela, to w rubryce „uznane wierzytelności” należy wskazać kwotę zero. Wierzyciel w takiej sytuacji nie może być jednak pominięty w spisie, a to z tego względu, że uznanie potrącenia zawiera w sobie uznanie wierzytelności, a zatem może być przez innych wierzycieli lub dłużnika kwestionowane na dalszym etapie postępowania.

W wypadku gdy nadzorca lub zarządca uznaje wierzytelność, ale nie uznaje prawa do potrącenia, ujmuje na liście całość uznanej wierzytelności, a przyczyny odmowy uznania potrącenia wskazuje w rubryce „uzasadnienie”.

■ **Uzasadnienie.** Uzasadnienie dotyczy każdej pozycji spisu. Tymczasem w postępowaniu upadłościowym uzasadnienie dotyczy tylko tych punktów listy wierzytelności, w przypadku których między zgłoszeniem wierzytelności a treścią listy zachodzi rozbieżność. Każde ujęcie wierzytelności w spisie ma charakter ujęcia

PRZYKŁAD 4

Podział wierzytelności na kategorie

Pracownik ma wierzytelność z tytułu zobowiązań ze stosunku pracy, jak również wierzytelność z tytułu umowy o dzieło. Ponadto pracownik ten jest obligatariuszem dłużnika. W takim przypadku kwoty wierzytelności przysługującej pracownikowi powinny być podane osobno w trzech kategoriach.

wierzytelności z urzędu, co wynika z tego, że w postępowaniu restrukturyzacyjnym nie dokonuje się zgłoszeń wierzytelności. Nadzorca sądowy lub zarządca nie musi szczegółowo przytaczać dowodów, na których oparł się wciągając wierzytelność na spis w konkretnej kwocie i z konkretnym zabezpieczeniem, w wypadku zgodności spisu z oświadczeniem złożonym przez dłużnika. W takiej sytuacji wystarczający jest krótki opis stanu faktycznego i wskazanie dokumentu źródłowego (art. 86 ust. 4 p.r.). W wypadku rozbieżności natomiast potrzebne jest wyczerpujące uzasadnienie – zarówno co do podstawy faktycznej, ja i prawnej odmowy.

Art. 87. [Spis wierzytelności spornych]

W spisie wierzytelności spornych zwięźle przedstawia się podstawę sporu. Przepisy art. 86 stosuje się odpowiednio.

komentarz

- **Rola spisu wierzytelności spornych.** Spis wierzytelności spornych sporządza się w postępowaniu o zatwierdzenie układu – art. 220 pkt 9 p.r. oraz w przyspieszonym postępowaniu układowym – art. 261 pkt 3 p.r.
- Podstawową rolą spisu jest umożliwienie dokonania oceny, czy wierzytelności sporne nie przekraczają 15 proc. wszystkich wierzytelności łącznie. Z tego względu spis powinien być zsumowany kwotowo, podobnie jak spis i każda z kategorii spisu wierzytelności bezspornych.
- **Treść spisu wierzytelności spornych.** Treść spisu wierzytelności spornych odpowiada treści spisowi wierzytelności bezspornych i musi zawierać wszystkie wymagane dla niego rubryki i informacje, wymienione w art. 86 p.r.
- **Uzasadnienie.** W ramach uzasadnienia nadzorca układu lub nadzorca wskazują w spisie wierzytelności spornych podstawę sporu. Oznacza to, że należy wskazać argumentację i podstawę przytaczaną przez domniemanego wierzyciela oraz argumenty przemawiające zdaniem nadzorcy przeciwko uznaniu wierzytelności.

Art. 88. [Wzór spisu – delegacja ustawowa]

Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wzór spisu wierzytelności oraz wzór spisu wierzytelności spornych, mając na uwadze zakres informacji umieszczanych w spisie wierzytelności i spisie wierzytelności spornych, czytelność oraz kompletność spisów.

komentarz

- **Charakter wzoru ministra sprawiedliwości.** Podobnie jak wszystkie inne wzory urzędowe, wzór określony przez ministra sprawiedliwości ma charakter wiążący i musi być zastosowany, aby złożony dokument był traktowany jako spis wierzytelności, ewentualnie spis wierzytelności spornych.
- **Forma wzoru.** Ponieważ od 1 lutego 2018 r. spisy mają być składane w formie elektronicznej, wzór spisu odpowiada wymogom przygotowania go i przetwarzania w formie elektronicznej. Już przed wejściem w życie przepisów o rejestrze spisy powinny być przygotowane w formie nie tylko papierowej, lecz także elektronicznej, ze względu na potrzebę późniejszej edycji, wprowadzania zmian i przede wszystkim wielość sytuacji, w których w postępowaniu restrukturyzacyjnym potrzebna jest wiedza o aktualnej sumie wierzytelności, w tym z wyłączeniem wierzytelności, o których mowa w art. 80 ust. 3, art. 109 ust. 1 i art. 116 p.r.

KOMENTARZE

Art. 89. [Spis elektroniczny]

1. **Spis wierzitelności i spis wierzitelności spornych** składa się w postaci elektronicznej i zamieszcza w Rejestrze.
2. **O dacie złożenia spisu wierzitelności i spisu wierzitelności spornych** obwieszcza się.

komentarz

- **Spis w formie elektronicznej.** Po sporządzeniu spisu wierzitelności nadzorca lub zarządca umieszczają spis w rejestrze. System elektroniczny powinien być tak skonstruowany, aby uniemożliwiać złożenie spisu niespełniającego wymogów prawnych, określonych w art. 86 i 87 p.r. oraz niezgodnych z rozporządzeniem ministra sprawiedliwości, o którym mowa w art. 88 p.r. Spisy powinny być sporządzone i złożone w formie elektronicznej, natomiast zgodnie z art. 455 ust. 3 p.r. do 1 stycznia 2018 r. składa się je w wersji papierowej. Spis w wersji papierowej powinien być złożony sędziemu-komisarzowi.
- **Wymogi elektronicznego spisu wierzitelności.** Spis wierzitelności musi spełniać wszystkie wymogi co do formy i treści wynikające z przepisów prawa. Mimo że spis nie jest pismem procesowym w ścisłym tego słowa znaczeniu, to jednak konieczne jest zastosowanie przez analogię art. 130 ustawy z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 101 ze zm.; dalej: k.p.c.). Tak więc jeżeli spis ma braki formalne, to podlega uzupełnieniu, podobnie jak inne pisma procesowe, które nie spełniają formalnych wymogów. W razie braków formalnych sędzia-komisarz może wyznaczyć nadzorcy sądowemu lub zarządcy termin do uzupełnienia spisu, po upływie którego spis zwróci. Niewykonanie takiego zarządzenia, oprócz skutku w postaci zwrotu spisu, skutkować będzie odpowiedzialnością dyscyplinarną nadzorcy lub zarządcy. Po wejściu w życie przepisów o Rejestrze złożenie spisu nieodpowiadającego wymogom powinno być technicznie niewykonalne.
- **Badanie spisów wierzitelności.** Sędzia-komisarz bada przedłożone mu spisy tylko pod względem formalnym, tj. sprawdza, czy dokument, który mu przedłożono, jest spistem wierzitelności, o którym mowa w art. 86 i odpowiednio 87 p.r., i czy spełnia on wszystkie wymogi co do formy lub treści wskazane przez te artykuły. Sędzia-komisarz nie jest natomiast uprawniony do merytorycznego badania zawartości spisu. Nawet zatem gdyby w spisie nadzorca lub zarządca uznał wierzycieli, którzy nie są wierzycielami, lub odmówił uznania wierzitelności oczywiście zasadnych, sędzia-komisarz nie może ingerować w treść spisu. Dopiero po zatwierdzeniu spisu sędzia-komisarz może wydać odpowiednie postanowienie w trybie art. 99 p.r.

- **Obwieszczenia.** Obwieszczenia o dacie złożenia spisu dokonuje się w Rejestrze, w którym jest ona również zamieszczana. Do 1 stycznia 2018 r. obwieszczenia o liście dokonuje się w Monitorze Sądowym i Gospodarczym (MSiG), a sam spis wyklada się w sekretariacie sądu (art. 455 ust. 1 i 2 p.r.).
- **Dostępność spisu.** Spis (zarówno wierzitelności, jak i wierzitelności spornych) w całości wykładany jest w sekretariacie sądu, najpóźniej od początku dnia, w którym ukazały się obwieszczenia w MSiG, a w praktyce od dnia zarządzenia przez sędziego-komisarza o ich wyłożeniu i obwieszczeniu.

Jest tam dostępny na każde żądanie osoby zainteresowanej, która może go przeglądać w pełnym zakresie. Nie ma przeszkód, aby spis oglądali wierzyciele wierzycieli dłużnika lub każda osoba zainteresowana z innych względów wynikiem postępowania. O tym natomiast, kto może wnieść sprzeciw, decyduje art. 91 p.r. Prawo do obrony wierzyciela, rozumiane jako możliwość zaskarżenia uznania przez nadzorcę lub zarządcę wierzitelności innego uczestnika, wymaga jednak, aby na żądanie udostępniać mu całość spisu wraz z uzasadnieniem.

Art. 90. [Zastrzeżenia dłużnika]

1. **W przyspieszonym postępowaniu układowym dłużnik może zgłosić zastrzeżenia co do umieszczenia wierzitelności w spisie wierzitelności.**

2. **Wierzitelność, co do której dłużnik zgłosił zastrzeżenia, stanowi wierzitelność sporną. W takim przypadku sędzia-komisarz dokonuje odpowiednich zmian spisu wierzitelności oraz spisu wierzitelności spornych.**

komentarz

- **Rola spisu wierzitelności spornych.** W przyspieszonym postępowaniu układowym, w związku z jego specyfiką, nie wnosi się sprzeciwów i nie ustala spisu wierzitelności z prawem do zaskarżania. Wierzitelności nie podlegają zatem uznaniu, są jedynie klasyfikowane jako sporne lub bezsporne. Ponieważ nadzorca ma obowiązek przygotować spisy wierzitelności nie tylko na podstawie wykazów przedstawionych przez dłużnika przy wniosku, lecz także na podstawie zapisów w księgach, to może się zdarzyć, że wciągnie do spisu wierzitelności bezspornych wierzitelności, których dłużnik wcześniej nie uznawał i nie wciągnął do spisu. W takim wypadku dłużnik może albo zaakceptować argumentację nadzorcy albo wnieść zastrzeżenie co do uznania wierzitelności. Spis wierzitelności spornych powinien powstać na podstawie znajdujących się u dłużnika wezwań do zapłaty, doręczonych pozwów i innych tego typu przejawów woli wierzycieli.
- **Skutek zgłoszenia zastrzeżenia.** Jeżeli dłużnik zgłosi zastrzeżenia co do określonych wierzitelności, to stają się one wierzitelnościami spornymi w tej części, której dotyczą zastrzeżenia. W takim wypadku sędzia-komisarz dokonuje zmian w obu spisach, wykreślając wierzitelność objętą zastrzeżeniami dłużnika ze spisu wierzitelności i dopisując ją do spisu wierzitelności spornych. Po każdej tego typu czynności należy dokonać sprawdzenia, czy suma wierzitelności spornych nie przekroczyła progu 15 proc., co uzasadniałoby umorzenie przyspieszonego postępowania układowego.
- **Zmiany lub wycofanie zastrzeżeń.** Zastrzeżenia dłużnika, jak każde inne stanowisko procesowe, mogą podlegać zarówno zmianom, jak i wycofaniu. Takie zachowanie dłużnika może się okazać uzasadnione, choćby wtedy, gdy przekroczenie progu 15 proc. jest niewielkie. Należy pamiętać, że podejmując taka decyzję, dłużnik dokonuje nieodwracalnego uznania wierzitelności i po zatwierdzeniu w trybie art. 97 ust. 1 p.r. spisu podczas zgromadzenia wierzycieli przez sędziego-komisarza decyzji tej nie będzie już mógł cofnąć. Trzeba przy tym przypomnieć, że po zakończeniu lub umorzeniu wyciąg ze spisu będzie stanowił tytuł egzekucyjny (zobacz art. 102 p.r. odnośnie do możliwości podważenia wierzitelności ujętej w zatwierdzonym spisie).

Art. 91. [Sprzeciw uczestników postępowania]

1. **W postępowaniu układowym oraz postępowaniu sanacyjnym, w terminie dwóch tygodni od dnia obwieszczenia, o którym mowa w art. 89 ust. 2, uczestnicy postępowania mogą zgłosić do sędziego-komisarza sprzeciw co do umieszczenia wierzitelności w spisie wierzitelności. Dłużnik może zgłosić sprzeciw, o ile spis wierzitelności nie jest zgodny z jego oświadczeniem, o którym mowa w art. 86 ust. 2 pkt 9. Jeżeli dłużnik nie zgłosił oświadczenia, może zgłosić sprzeciw tylko w przypadku, gdy wykaże, że nie zgłosił oświadczenia z przyczyn od niego niezależnych.**
2. **W terminie, o którym mowa w ust. 1, dłużnik lub wierzyciel, który nie został umieszczony w spisie wierzitelności, może zgłosić sprzeciw co do pominięcia wierzitelności w spisie wierzitelności.**

komentarz

- **Reguły wnoszenia sprzeciwu.** Jak wynika z art. 455 p.r., w zakresie obwieszczeń oraz biegu terminu do wnoszenia sprzeciwu stan prawny zmieni się nie z 1 stycznia 2016 r., ale wraz z wejściem w życie przepisów o Rejestrze. I tak: a) do 1 lutego 2018 r. o złożeniu sędziemu-komisarzowi spisu wierzitelności ogłasza się w MSiG, a jednocześnie wyklada się spis w sekretariacie. Termin do wniesienia sprzeciwu liczony jest od dnia obwieszczenia w MSiG. Dzień ukazania się ogłoszenia, jako pierwszy

- dzień terminu, nie jest wliczany, a zatem termin do wnoszenia sprzeciwu upływa wraz z końcem czternastego dnia od dnia następnego po dniu ukazania się ostatniego ogłoszenia;
- b) od 1 lutego 2018 r. całość spisu oraz fakt jego złożenia sędziemu-komisarzowi obwieszcza się w Rejestrze. Od tego dnia biegnie termin do wniesienia sprzeciwu.
- **Charakter prawny sprzeciwu.** Sprzeciw od spisu wierzitelności jest specyficznym środkiem odwoławczym, przysługuje bowiem nie od orzeczenia sądu, ale od dokumentu przygotowanego przez nadzorcę lub zarządcę. Od spisu wierzitelności nie można więc wnieść zażaleń, a przepisy k.p.c. o zażaleniu do postępowania wywołanego sprzeciwem powinny być stosowane ostrożnie. W szczególności w wyniku rozpoznania sprzeciwu wykluczony jest zwrot sprawy do ponownego rozpoznania, co oznacza, że sędzia-komisarz działa jak sąd pierwszej instancji i ma obowiązek rozstrzygnąć spór merytorycznie w oparciu o przedstawiony materiał dowodowy.
 - **Prawo do wniesienia sprzeciwu.** Prawo do wniesienia sprzeciwu służy uczestnikowi postępowania. Uczestnikami są zarówno dłużnik, jak i wierzyciel. Wierzycielem w rozumieniu tego przepisu jest każdy, komu przysługuje wierzitelność, niezależnie od tego, czy została uznana (na temat definicji wierzyciela w postępowaniu restrukturyzacyjnym zob. uwagi do art. 65 p.r.).
 - **Sprzeciw wierzyciela przeciwko nieumieszczeniu jego wierzitelności.** Podstawowym i najpowszechniejszym typem sprzeciwu jest sprzeciw wierzyciela przeciwko nieumieszczeniu w spisie jego wierzitelności. Odmowa uznania wierzitelności jest rozumiana w myśl tego przepisu bardzo szeroko. Przez odmowę uznania wierzitelności należy rozumieć nieumieszczenie w spisie w całości lub w części co do kwoty, co do zabezpieczenia, przyznania lub odmowy prawa do potrącenia, zakwalifikowania warunku – i tak dalej w odniesieniu do każdego punktu spisu, którego treść może mieć wpływ na interesy wierzyciela w dalszym postępowaniu i po jego zakończeniu. Sprzeciw może zatem dotyczyć takich ustaleń na spisie, jak kolejny numer wpisu hipoteki, data dokonania wpisu, określenie przedmiotu zabezpieczenia itp.
 - **Sprzeciw wierzyciela wnoszony przeciwko uznaniu innego wierzyciela w spisie.** Innym typem sprzeciwu jest sprzeciw wierzyciela wnoszony przeciwko uznaniu innego wierzyciela w spisie. Wierzyciel występuje wówczas w obronie interesu nie tylko własnego, lecz także ogółu wierzycieli. Podobnie jak w przypadku nieumieszczenia wierzitelności, prawo wierzyciela ma charakter bardzo szeroki. Sprzeciw może dotyczyć nie tylko kwoty, lecz także istnienia oraz zakresu zabezpieczeń. W sprzeciwie wierzyciel może podnosić takie okoliczności, jak występująca z mocy prawa w postępowaniu sanacyjnym bezskuteczność czynności, na mocy której powstała uznana wierzitelność (art. 304 p.r.), może także powołać się na bezskuteczność wymagającą orzeczenia, mimo iż na dzień składania sprzeciwu takie orzeczenie nie było jeszcze wydane (art. 305 p.r. oraz art. 527 k.c.).
 - **Wieleś sprzeciwów.** W niektórych wypadkach do osiągnięcia zamierzonego przez wierzyciela celu konieczne jest wniesienie dwóch sprzeciwów. Możliwa jest natomiast sytuacja, gdy istnieje spór pomiędzy wierzycielami dłużnika co do tego, który z nich jest wierzycielem (np. kwestionowana jest skuteczność przelewu wierzitelności), że uznana może być wierzitelność tylko jednego z tych wierzycieli. Wierzyciel musi więc zgłosić dwa sprzeciwy, zarówno dotyczący pominięcia jego wierzitelności, jak i wobec uznania jej drugiemu wierzycielowi. Gdyby sprzeciwił się tylko pominięciu własnej wierzitelności, to w takim przypadku uznanie jej drugiemu wierzycielowi stałoby się prawomocne i sędzia-komisarz rozpoznając sprzeciw, nie mógłby go uwzględnić, nawet gdyby był uzasadniony. Postępowanie w sprawie pominięcia toczyłoby się przecież bez udziału wierzyciela, któremu wierzitelność uznano. [przykład 5]
 - **Sprzeciw wnoszony przez dłużnika.** Prawo do wniesienia sprzeciwu ma także dłużnik. Może się on sprzeciwić zarówno uznaniu wierzitelności na spisie, jak i pominięciu

PRZYKŁAD 5

Konieczność wniesienia dwóch sprzeciwów przez wierzyciela

Jeden z wierzycieli dłużnika kwestionuje skuteczność przelewu wierzitelności, której miał jakoby dokonać na rzecz osoby trzeciej, którego wierzitelność została uznana w spisie wierzitelności. W tym celu wnosi więc sprzeciw przeciwko pominięciu jego wierzitelności, jak i sprzeciw przeciwko uznaniu tej wierzitelności drugiemu wierzycielowi.

wierzitelności. Kwestionowanie uznania wierzitelności jest dopuszczalne tylko pod warunkiem, że spis nie jest zgodny z oświadczeniem dłużnika, o którym mowa w art. 86 ust. 2 pkt 9 p.r. (o uznaniu lub odmowie uznania wierzitelności), lub gdy dłużnik wykaże, że nie zgłosił oświadczenia z przyczyn niezależnych od niego. Tylko w tych dwóch wypadkach może bowiem wystąpić niezgodność ze stanowiskiem dłużnika. Za tym rozwiązaniem opowiedzieli się na gruncie analogicznego rozwiązania w art. 162 r.p.p.u. Jan Korzonek („Prawo upadłościowe. Komentarz”, t. II, Bydgoszcz, s. 124), Zdzisław Świeboda („Prawo upadłościowe i naprawcze”, Lexis Nexis 2003, s. 176) oraz Kazimierz Piasecki („Prawo upadłościowe i naprawcze”, Dom Wydawniczy ABC 2004, s. 129), a także już na gruncie art. 256 p.u.n. – Andrzej Jakubecki, Feliks Zedler („Prawo upadłościowe i naprawcze”, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 557).

- **Konieczność złożenia przez dłużnika wniosku lub oświadczenia dla złożenia sprzeciwu.** Dłużnik ma prawo do wniesienia sprzeciwu tylko w takim wypadku, gdy zgłosił jakiegokolwiek treści oświadczenie na potrzeby wypełnienia rubryki w spisie wierzitelności, o której mowa w art. 86 ust. 2 pkt 9 p.r. Brak oświadczeń i wniosków dłużnika oznacza, że żadna decyzja na spisie nie jest z nimi sprzeczna. W przypadku przemilczenia dłużnika nie można mówić o sprzeczności, a więc nie powinien przysługiwać mu sprzeciw. Z tego względu możliwość dopuszczenia do sprzeciwu dłużnika, w sytuacji gdy został przez nadzorcę lub zarządcę prawidłowo wezwany do złożenia oświadczenia, zależy od tego, czy potrafi wykazać jakieś obiektywne przyczyny, dla których oświadczenia nie zgłosił (np. ciężka choroba). Dotyczy to również sytuacji, gdy dłużnik jest reprezentowany w postępowaniu restrukturyzacyjnym przez pełnomocnika będącego radcą prawnym lub adwokatem. W takim wypadku wezwanie nadzorcy sądowego lub zarządcy powinien skierować do pełnomocnika ustanowionego przez dłużnika w postępowaniu restrukturyzacyjnym, gdyż stanowi ono czynność procesową.

- **Skutki niewniesienia oświadczenia z przyczyn niezależnych od dłużnika.** W wyjątkowych przypadkach, gdy dłużnik nie zgłosił oświadczenia z przyczyn od niego niezależnych, może on wnieść sprzeciw od każdej wierzitelności ujętej na spisie, także takiej, co do której nie zgłosił wniosku lub oświadczenia. Przyczyny niezależne od dłużnika powinny być wykazane w treści sprzeciwu. Dłużnik powinien również udowodnić takie okoliczności.
- **Brak prawa do wniesienia sprzeciwu przez nadzorcę sądowego lub zarządcę.** Nadzorca sądowy ani zarządca nie są uczestnikami postępowania, w związku z czym nie mają uprawnienia do wnoszenia sprzeciwów. Byłoby to zresztą o tyle nieuzasadnione, że są przecież autorami spisów. Uprawnienia uczestnika nadzorcy lub zarządcą uzyskują dopiero na etapie rozpoznawania sprzeciwu i postępowania zażaleniewego po rozpoznaniu sprzeciwu. W tych postępowaniach biorą udział na prawach strony.

Art. 92. [Wymogi formalne sprzeciwu]

1. **Sprzeciw powinien odpowiadać wymogom formalnym pisma procesowego, a ponadto wskazywać pominiętą lub zaskarżoną wierzitelność oraz zawierać wniosek co do pominięcia lub umieszczenia wierzitelności w spisie wierzitelności wraz z uzasadnieniem i wskazaniem dowodów na jego poparcie.**

2. **Sprzeciw co do pominięcia wierzytelności w spisie wierzytelności** powinien ponadto zawierać:
- 1) imię i nazwisko wierzyciela albo jego nazwę, jego miejsce zamieszkania albo siedzibę, adres oraz numer PESEL albo numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku ich braku – inne dane umożliwiające jego jednoznaczną identyfikację, a jeżeli wierzycielem jest spółka osobowa, osoba prawna albo inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną – imiona i nazwiska reprezentantów spółki albo osoby prawnej, w tym likwidatorów, jeżeli zostali ustanowieni;
 - 2) wskazanie sumy wierzytelności oraz sumy, według której będzie obliczany głos wierzyciela w głosowaniu nad układem;
 - 3) wskazanie istnienia i rodzaju zabezpieczenia wierzytelności;
 - 4) informację, czy w stosunku do wierzyciela zachodzą okoliczności wskazane w art. 80 ust. 3, art. 109 ust. 1 lub art. 116;
 - 5) informację, czy wierzytelność jest uzależniona od warunku zawieszającego;
 - 6) informację, czy wierzycielowi przysługuje prawo potrącenia;
 - 7) dla wierzytelności, które są objęte układem za zgodą wierzyciela – informację, czy wierzyciel wyraził zgodę na objęcie wierzytelności układem.
3. Przepis art. 86 ust. 3 stosuje się.
4. Jeżeli sprzeciw nie odpowiada wymaganiom wskazanym w ust. 1 lub 2 lub nie uiszczono należnej opłaty, przepis art. 130 Kodeksu postępowania cywilnego stosuje się odpowiednio. Sędzia-komisarz odrzuca sprzeciw złożony po upływie terminu lub z innych przyczyn niedopuszczalny, jak również sprzeciw, którego braków strona nie uzupełniła lub sprzeciw, od którego strona nie wniosła należnej opłaty w wyznaczonym terminie.
5. Sędzia-komisarz pomija twierdzenia i dowody niezgłoszone w sprzeciwie, chyba że strona uprawdopodobni, że nie zgłosiła ich w sprzeciwie bez swojej winy lub że uwzględnienie spóźnionych twierdzeń i dowodów nie spowoduje zwłoki w rozpoznaniu sprawy.

komentarz

- **Wymogi sprzeciwu.** Sprzeciw powinien odpowiadać wymogom pisma procesowego wynikającym z k.p.c. oraz wymogom dodatkowym, o których mowa w omawianym przepisie:
- 1) oznaczenie sądu, oznaczenie dłużnika, sygnatura akt, oznaczenie wnoszącego sprzeciw i oznaczenie wierzyciela, którego wierzytelności dotyczy sprzeciw [nazwa (firma) i adres siedziby];
 - 2) wskazanie pominiętej lub zaskarżonej wierzytelności (jest to element konstrukcyjny sprzeciwu nieco zbliżony do zakresu zaskarżenia w rozumieniu k.p.c., ale poza kwotą wierzytelności należy podać, które konkretnie podstawy uznania są kwestionowane);
 - 3) wniosek co do pominięcia lub umieszczenia wierzytelności;
 - 4) uzasadnienie wniosku wraz ze wskazaniem dowodów na poparcie twierdzeń wniosku;
 - 5) podpis strony (jeżeli pełnomocnika, to również pełnomocnictwo), w przypadku gdy nie był składany wcześniej – także odpis z rejestru dla wykazania prawa do reprezentacji osób podpisanych pod wnioskiem lub pod pełnomocnictwem (art. 68 k.p.c.);
 - 6) odpowiednia do liczby uczestników liczba odpisów poza oryginałem; liczbę uczestników należy ustalić w oparciu o treść art. 94 ust. 2 p.r.: w wypadku sprzeciwu wierzyciela przeciwko pominięciu jego wierzytelności są to dwa odpisy (dla nadzorcy lub zarządcy oraz dla dłużnika), w wypadku sprzeciwu przeciwko uznaniu wierzytelności: trzy odpisy (jak wyżej, a trzeci dla wierzyciela, którego wierzytelność jest kwestionowana), w wypadku sprzeciwu dłużnika dwa odpisy (dla nadzorcy lub zarządcy i dla wierzyciela, którego wierzytelności sprzeciw dotyczy).
- **Dodatkowe wymogi sprzeciwu przeciwko pominięciu wierzytelności.** W wypadku sprzeciwu przeciwko pominięciu wierzytelności wierzyciel powinien podać wiele dodatkowych informacji. Powinien przed-

- stawić wszelkie dane dotyczące jego osoby oraz wierzytelności, która została w jego ocenie niesłusznie pominięta (w tym wypadku sprzeciw pełni funkcję zbliżoną do zgłoszenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym).
- Dane dodatkowe obejmują:
- imię i nazwisko wierzyciela albo jego nazwę;
 - miejsce zamieszkania albo siedzibę wierzyciela;
 - adres;
 - numer PESEL albo numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku ich braku – inne dane umożliwiające jego jednoznaczną identyfikację;
 - imiona i nazwiska reprezentantów spółki albo osoby prawnej, w tym likwidatorów, jeżeli zostali ustanowieni – gdy wierzycielem jest spółka osobowa, osoba prawna albo inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną;
 - wskazanie sumy wierzytelności;
 - wskazanie sumy, według której będzie obliczany głos wierzyciela w głosowaniu nad układem, przy czym zgodnie z art. 86 ust 3 p.r. w przypadku wierzytelności zabezpieczonych sumę, według której będzie obliczany głos wierzyciela w głosowaniu nad układem, oznacza się według tej części wierzytelności, która prawdopodobnie nie będzie zaspokojona z przedmiotu zabezpieczenia, chyba że wierzyciel wyraził zgodę na objęcie wierzytelności układem;
 - wskazanie istnienia i rodzaju zabezpieczenia wierzytelności;
 - informację, czy w stosunku do wierzyciela zachodzą okoliczności wskazane w art. 80 ust. 3, art. 109 ust. 1 lub art. 116 p.r.;
 - informację, czy wierzytelność jest uzależniona od warunku zawieszającego;
 - informację, czy wierzycielowi przysługuje prawo potrącenia;
 - dla wierzytelności, które są objęte układem za zgodą wierzyciela – informację, czy wierzyciel wyraził zgodę na objęcie wierzytelności układem.
- **Zwrot sprzeciwu do uzupełnienia.** Jeżeli sprzeciw nie odpowiada wymaganiom wskazanym w ust. 1 lub 2 lub nie uiszczono należnej opłaty, to przepis art. 130 k.p.c. stosuje się odpowiednio. Oznacza to, że sędzia-komisarz wzywa stronę do poprawienia, uzupełnienia lub opłacenia sprzeciwu w terminie tygodniowym – pod rygorem odrzucenia go.
- Mylne oznaczenie pisma procesowego (na przykład nie „sprzeciw”, ale „zażalenie” lub „apelacja”) lub inne oczywiste niedokładności (na przykład błędne wskazanie nazwiska lub nazwy nadzorcy) nie stanowią przeszkody do rozpoznania sprzeciwu i nie powinny być podstawą jego zwrotu lub odrzucenia.
- **Sprzeciw wniesiony przez podmiot zagraniczny.** Jeżeli sprzeciw wniosła osoba fizyczna lub prawna, zamieszkała lub mająca siedzibę za granicą, która nie ma w kraju ustanowionego przedstawiciela, to sędzia-komisarz wyznacza termin do poprawienia lub uzupełnienia pisma albo uiszczenia opłaty nie krótszy niż miesiąc (art. 130 par. 1° k.p.c.).
- **Podstawy odrzucenia sprzeciwu.** Sędzia-komisarz postanowieniem odrzuca:
- sprzeciw złożony po upływie terminu,
 - sprzeciw z innych przyczyn niedopuszczalny,
 - sprzeciw, którego braków strona nie uzupełniła,
 - sprzeciw, od którego strona nie wniosła należnej opłaty w wyznaczonym terminie i jej nie uzupełniła pomimo wezwania.
- Na postanowienie sędziego-komisarza służy zażalenie do sądu restrukturyzacyjnego. Po uprawomocnieniu się odrzucenia, sprzeciw nie wywołuje żadnych skutków prawnych.
- **Zasada koncentracji materiału dowodowego.** W postępowaniu restrukturyzacyjnym obowiązuje zasada, że sędzia-komisarz pomija twierdzenia i dowody niezgłoszone w sprzeciwie. Ma to na celu skoncentrowanie materiału dowodowego i umożliwienie sędziemu-komisarzowi podjęcie decyzji, czy do rozpoznania sprzeciwu wystarczy posiedzenie niejawne, czy też konieczna jest rozprawa. Niewątpliwie wpływa również na szybkość postępowania. Wyjątkowo, gdy strona uprawdopodobni, że nie zgło-

- siła twierdzeń lub dowodów w sprzeciwie bez swojej winy (na przykład nie miała do nich dostępu) lub że uwzględnienie spóźnionych twierdzeń i dowodów nie spowoduje opóźnień w rozpoznaniu sprawy, sędzia-komisarz taki dowód i twierdzenie rozpozna. Pominięcie dowodów i twierdzeń oznacza ich niebranie pod uwagę, pomijanie bez podejmowania jakichkolwiek dodatkowych czynności procesowych. Dopiero w uzasadnieniu rozstrzygnięcia sędziego-komisarz wskazuje, które dowody lub twierdzenia pominał, i podaje właściwą podstawę prawną.
- **Składanie dalszych pism przygotowawczych.** W zasadzie składanie dalszych pism przygotowawczych przez uczestników jest niedopuszczalne. Może jednak nastąpić taka potrzeba, a wtedy składanie dalszych pism następuje na zarządzenie sędziego-komisarza (art. 207 par. 3 zd. 2 k.p.c. w zw. z art. 209 p.r.). Konieczność taka może wystąpić na przykład dla wyjaśnienia okoliczności spornych poprzez odebranie dalszych stanowisk stron, gdy wyznaczanie rozprawy w tym celu jest zbędne. Bez zezwolenia sędziego-komisarza uczestnicy mogą składać pisma procesowe obejmujące wyłącznie wnioszek o przeprowadzenie dowodu w trybie art. 207 par. 3 zd. 2 in fine k.p.c. W takim wypadku sędzia-komisarz na zasadzie wyjątku dopuści spóźniony dowód, o ile zostanie przez wnoszącą pismo uprawdopodobnione, że wniosek dowodowy nie został zgłoszony wcześniej bez winy uczestnika albo że przeprowadzenie żadanego dowodu nie spowoduje opóźnień w rozpoznaniu sprawy.
- Należy mieć przy tym na względzie – z uwagi na termin dwóch miesięcy na rozpoznanie sprzeciwu – że spóźnione powołanie dowodów innych niż z dokumentów z reguły zawsze przyczyni się do zwłoki w rozpoznaniu sprawy. Regulacja z art. 92 ust. 5 p.r. ma charakter przepisów szczególnych wobec art. 207 par. 6 k.p.c. Nie może więc stanowić przyczyny usprawiedliwiającej dopuszczenie spóźnionych twierdzeń i dowodów – znana procedurze cywilnej – przesłanka występowania „innych wyjątkowych okoliczności”.
- **Opłata od sprzeciwu.** Opłata od sprzeciwu zgodnie z obowiązującym od 1 stycznia 2016 r. art. 76b ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1025 ze zm.; dalej: u.k.s.s.c.) wynosi piątą część opłaty stosunkowej, czyli 1/5 × 5 proc. wartości zaskarżonej wierzytelności. Jeżeli sprzeciw nie opłacono, to sędzia-komisarz wzywa do uzupełnienia opłaty, a w razie jej nieuzupełnienia w terminie – odrzuca sprzeciw. Jeśli sprzeciw dotyczy nieuwzględnienia zabezpieczenia wierzytelności, bezskuteczności takiego zabezpieczenia lub innego elementu spisu wierzytelności (np. zakresu objęcia układem wierzyciela rzeczowego, wysokości uznanego potrącenia), to pobiera się jedną opłatę stosunkową, która jest ustalana na podstawie całkowitej wartości dochodzonej wierzytelności, niezależnie od wartości zabezpieczenia, przedmiotu potrącenie itp.
- **Uzasadnienie zmian w postępowaniu restrukturyzacyjnym.** Na temat motywów takiego rozwiązania, jak przyjęte w art. 92 ust. 5 p.r., w uzasadnieniu ustawy wskazano: „Postępowanie w przedmiocie sprzeciwu, mimo że odbywa się w ramach postępowania upadłościowego, dotychczas nie korzystało z jakichkolwiek ułatwień, uproszczeń czy innych instrumentów prawnych mających na celu szybkie i sprawne wydanie orzeczenia w tym względzie. Przede wszystkim dotychczas w postępowaniu w wyniku wniesienia sprzeciwu nie była stosowana żadna forma prekluzji zmuszająca uczestników postępowania do koncentracji materiału dowodowego, i to w okresie, w którym w kodeksie postępowania cywilnego w sprawach gospodarczych obowiązywała w tym względzie wyjątkowo daleko posunięta forma prekluzji (większość sprzeciwów wnoszonych jest przez przedsiębiorców). Ponadto zauważyć należy, że orzeczenie wydane w wyniku rozpoznania sprzeciwu i uznanie bądź odmowa uznania nie korzystają z powagi rzeczy osądzonej. Spis wierzytelności, choć może stanowić podstawę wydania tytułu egzekucyjnego, w istocie jest tworzyłem w ramach i na potrzeby postępowania upadłościowego.

Mimo to obecnie przy rozpoznawaniu sprzeciwu sędzia-komisarz prowadzi pełne postępowanie dowodowe z udziałem świadków, biegłych, i to nawet w sytuacji, gdy dowody te zostały przeprowadzone we wcześniej wszczętym na skutek wniesienia pozwu przez wierzyciela zwykłym postępowaniu cywilnym. Powyższe mankamenty obecnej regulacji stały się podstawą zaproponowanych zmian. W pierwszej kolejności należało wprowadzić w oparciu o obecnie obowiązujące przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące obowiązku zgłaszania twierdzeń i zarzutów w pozwie, analogiczne ograniczenia w odniesieniu do obowiązków przy wnoszeniu sprzeciwu” (zob. Uzasadnienie projektu ustawy – Prawo restrukturyzacyjne, druk sejmowy VII kadencji nr 2824).

Art. 93. [Dowód z dokumentu albo opinii biegłego]

1. **Okoliczności uzasadniające sprzeciw mogą być udowodnione wyłącznie dowodem z dokumentu albo opinii biegłego.**
2. **Jeżeli wierzytelność jest stwierdzona prawomocnym orzeczeniem sądu, sprzeciw co do umieszczenia wierzytelności w spisie wierzytelności może być oparty tylko na zdarzeniach powstałych po zamknięciu rozprawy w sprawie, w której zostało wydane orzeczenie. Zdarzenia te stwierdza się dowodem na piśmie.**

komentarz

- **Ograniczenia dowodowe w postępowaniu restrukturyzacyjnym.** Ograniczenia w możliwości przeprowadzania dowodów w procedurze ustalania spisu wierzytelności mają umożliwić sporządzenie tego spisu i jego zatwierdzenie w terminach przewidzianych przez ustawę. Z tego względu wykluczono możliwość powoływania dowodu ze świadków lub przesłuchania stron, które niewątpliwie znacznie wydłużyłyby procedurę. Wykluczone są również oględziny i inne czasochłonne procedury. Dowód z dokumentu powinien być podstawowym środkiem dowodowym stosowanym w sprzeciwie. Dopuszczalny jest także dowód z opinii biegłego, jednakże potrzeba jego przeprowadzenia powinna być szczególnie uzasadniona, a koszty przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego ponosi uczestnik, który o taką opinię wnioskuje.
- **Zakaz ponownego badania tych samych okoliczności.** Zgodnie z art. 365 par. 1 k.p.c. „orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby”. Nie można zatem podawać w wątpliwość istnienia i treści określonego orzeczenia, bez względu na to, czy ktoś był, czy też nie był stroną w postępowaniu, w wyniku którego wydane zostało owo orzeczenie. Nie ma również znaczenia, jakiego rodzaju uchybień taka osoba w przebiegu postępowania się dopatruje. W powiązaniu z art. 366 k.p.c. oznacza to zatem, że nie można w postępowaniu restrukturyzacyjnym badać ponownie tych okoliczności, które już były badane przed wydaniem orzeczenia.
- **Wierzytelności ujęte w spisie z urzędu.** Wierzytelności stwierdzone „prawomocnym orzeczeniem sądu” co do zasady powinny być ujęte w spisie wierzytelności z urzędu. Nie ma wątpliwości co do ich istnienia, a dowód ich istnienia znajduje się w księgach dłużnika. Dotyczy to każdego prawomocnego orzeczenia sądowego sądu sądzającego należność na rzecz wierzyciela. Poza wyrokiem będzie to także nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym lub postępowaniu upominawczym – art. 494 par. 2 i art. 504 par. 2 k.p.c. Dotyczy to również każdego prawomocnego orzeczenia sądowego ustalającego istnienie należności, a zatem także wydanego w trybie art. 189 k.p.c., oraz ostatecznej decyzji administracyjnej w rozumieniu przepisów k.p.a., stwierdzającej obowiązek zapłaty długu o charakterze publicznoprawnym.
- **Pozostałe tytuły egzekucyjne.** Omawiany przepis nie jest stosowany wobec wierzytelności stwierdzonych tytułami egzekucyjnymi powstałymi w drodze innej niż orzeczenie. Nie stosuje się go zatem do takich tytułów egzekucyjnych, jak np. ugoda

KOMENTARZE

sądowa, bankowy tytuł egzekucyjny lub akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji – art. 777 k.p.c. itd. W takich przypadkach nie istnieje ryzyko wydania orzeczenia sprzecznego z już raz zapadłym i prawomocnym orzeczeniem innego organu powołanego do rozstrzygania sporów (lub wydawania wiążących decyzji).

■ **Zdarzenia po zamknięciu rozprawy.** Zdarzenia, które miały miejsce po zamknięciu rozprawy, to inaczej wszystkie te czynności, które nastąpiły po zamknięciu ostatniej rozprawy w postępowaniu. Jeżeli zatem odbyła się rozprawa apelacyjna, to bierze się pod uwagę rozprawę apelacyjną, jeżeli nie było odwołania, to datę ostatniej rozprawy przed sądem I instancji.

■ **Sprzeciw przeciwko uznaniu wierzytelności stwierdzonej prawomocnym orzeczeniem sądu.** Sprzeciw przeciwko uznaniu wierzytelności „stwierdzonej prawomocnym orzeczeniem sądu” może być oparty na takich zdarzeniach, jak: zapłata długu, potrącenie, ziszczenie się warunku rozwiązującego, istotna zmiana stosunków, od których zależy zobowiązanie, a także przedawnienie (zgodnie z art. 125 k.c. – 10 lat).

■ **Ograniczenie dowodów.** Zdarzenia, o których mowa, muszą być stwierdzone dowodem na piśmie. Dowodem na piśmie jest samo orzeczenie w wypadku jego przedawnienia, gdyż z jego treści wynika data, a przedstawianie dowodu na okoliczność daty wniesienia zgłoszenia wierzytelności wydaje się zbędne, a także na przykład wyrok ustalający wygaśnięcie zobowiązania, wydany po powstaniu tytułu egzekucyjnego.

■ **Brak zastosowania ograniczeń dowodów.** Ograniczenie z art. 93 ust. 2 p.r. nie stosuje się do orzeczeń oddalających powództwo o zapłatę lub o ustalenie, ponieważ omawianym przepisem mowa o stwierdzeniu wierzytelności, a nie o odmowie stwierdzenia. Oprócz braku dowodów na istnienie wierzytelności powodem oddalenia powództwa może być przecież także brak interesu prawnego przy powództwie o ustalenie, sprzeczność żądania z zasadami współżycia społecznego czy przedwczesność powództwa. W wymienionych przypadkach ograniczenie podstaw sprzeciwu przewidziane w art. 93 ust. 2 p.r. nie wchodzi w grę, tak zresztą jak przy rozstrzygnięciu kwestii, która nie była w ogóle przedmiotem orzekania w wyroku, a więc np. kwestii, w której kategorii ma uczestniczyć wierzyciel w podziale funduszu masy upadłości. Ograniczenie nie dotyczy także ustaleń poczynionych w uzasadnieniu orzeczenia lub decyzji – nawet jeżeli wynika z nich jednoznaczne stanowisko organu orzekającego.

■ **Możliwość zastąpienia dowodu.** Zgodnie z art. 93 ust. 2 p.r. zdarzenia stanowiące podstawę sprzeciwu powinny być stwierdzone dowodem na piśmie, jednak zgodnie z art. 74 par. 2 k.c. i art. 246 k.p.c. dowód ten może być w wyjątkowych przypadkach zastąpiony innymi dowodami. Ma to miejsce, gdy dokument stanowiący dowód na dokonanie określonej czynności został zagniony, zniszczony lub zabrany przez osobę trzecią, a także gdy istnieje tzw. początek dowodu na piśmie, czyli istnieje pisemny dowód uprawdopodobniający tę czynność.

■ **Art. 94. [Doręczenie odpisu sprzeciwu]**

1. Sędzia-komisarz doręcza odpis sprzeciwu wierzyciela co do pominięcia jego wierzytelności w spisie wierzytelności nadzorcy sądowemu albo zarządcy oraz dłużnikowi.

2. Sędzia-komisarz doręcza odpis sprzeciwu wierzyciela co do umieszczenia wierzytelności w spisie wierzytelności nadzorcy sądowemu albo zarządcy, dłużnikowi oraz wierzycielowi, którego wierzytelności sprzeciw dotyczy.

3. Sędzia-komisarz doręcza odpis sprzeciwu dłużnika nadzorcy sądowemu albo zarządcy oraz wierzycielowi, którego wierzytelności sprzeciw dotyczy.

4. Uczestnik postępowania może złożyć odpowiedź na sprzeciw w terminie wyznaczonym przez sędziego-komisarza nie krótszym niż tydzień od dnia doręczenia odpisu sprzeciwu. Nadzorca sądowy albo zarządca jest obowiązany w tym samym terminie do złożenia odpowiedzi na sprzeciw.

5. Odpowiedź na sprzeciw złożona po upływie terminu lub której braków strona nie uzupełniła w terminie podlega zwrotowi.

6. Do odpowiedzi na sprzeciw przepisy art. 92 ust. 1 i 4 stosuje się odpowiednio.

■ **komentarz**

■ **Cel regulacji odpowiedzi na sprzeciw.** Regulacja art. 94 p.r. ma służyć uporządkowaniu i przyspieszeniu toku postępowania wywołanego sprzeciwem oraz zamknięciu drogi do występowania o przeprowadzenie kolejnych dowodów i zgłaszania nowych twierdzeń.

■ **Charakter prawny odpowiedzi na sprzeciw.** Wniesienie odpowiedzi na sprzeciw nie jest dla stron postępowania obowiązkiem, ale prawem, z którego mogą skorzystać. Dlatego w wyznaczonym terminie zarówno dłużnik, jak i wierzyciel, którego wierzytelności dotyczy, mogą – ale nie muszą – wnieść odpowiedź na sprzeciw. Nadzorca sądowy lub zarządca ma z kolei obowiązek wnieść taką odpowiedź. Odpowiedź powinna być złożona w wyznaczonym przez sędziego-komisarza terminie i z zachowaniem wymogów formalnych z art. 92 ust. 1 p.r. Oznacza to, że odpowiedź powinna odpowiadać wymogom formalnym pisma procesowego, a ponadto wskazywać pominętą lub zaskarżoną wierzytelność oraz zawierać wniosek co do pominięcia lub umieszczenia wierzytelności w spisie wierzytelności wraz z uzasadnieniem i wskazaniem dowodów na jego poparcie – w kontekście argumentacji przedstawionej w sprzeciwie.

■ **Spóźniona odpowiedź na sprzeciw.** Spóźnioną odpowiedź na sprzeciw sędziego-komisarza zwraca. Na zarządzenie w tej sprawie zażalenie nie służy, jako że dotyczy ono pisma procesowego i nie kończy postępowania w sprawie.

■ **Braki formalne odpowiedzi na sprzeciw.** Jeżeli odpowiedź na sprzeciw zawiera braki formalne, czyli nie wskazuje twierdzeń dotyczących sprzeciwu oraz dowodów na ich poparcie, to sędzia-komisarz wzywa w trybie art. 130 par. 1 k.p.c. do uzupełnienia tych braków w terminie tygodniowym pod rygorem zwrotu pisma z odpowiedzią.

AUTOPROMOCJA

DZIENNIK
GAZETA PRAWNA

PATRZYMY OBIEKTYWNIE. PISZEMY ODPOWIEDZIALNIE

NOWOŚĆ W PRENUMERACIE TYGODNIK GAZETA PRAWNA!

W każdy piątek specjalistyczny poradnik
tylko dla Prenumeratorów Dziennika Gazety Prawnej

PRENUMERATA

2016

GWARANCJA
JAKOŚCI

Aktualny!

TYGODNIK GAZETA PRAWNA, to kompleksowe analizy wszystkich zmian w prawie i najważniejsze aktualnościowe wydarzenia.

Narzędziowy!

Wszystkie treści są pisane przez specjalistów praktyków, a ich dodatkową wartością są praktyczne instrukcje, przykłady, wzory wyliczeń i druki.

Intuicyjny!

W TYGODNIKU GAZETA PRAWNA każdy dział jest poświęcony jednemu tematowi, dzięki czemu osoba specjalizująca się w danej dziedzinie szybko odnajdzie interesujące ją zagadnienie. Poręczny format A4 ułatwi gromadzenie i przechowywanie najważniejszych treści.

Zamów prenumeratę Dziennika Gazety Prawnej ze specjalistycznym TYGODNIKIEM GAZETA PRAWNA:
www.gazetaprawna.pl/prenumerata | tel.: 22 761 31 27 lub 801 626 666

PRENUMERATA:

Cena prenumeraty DZIENNIKA GAZETA PRAWNA: Wersja Standard – miesięczna (grudzień 2015 r.): 110,00 zł. Wersja Premium – miesięczna (grudzień 2015 r.): 127,60 zł. Wszystkie ceny brutto (zawierają 8% VAT). Więcej informacji na stronie www.gazetaprawna.pl/prenumerata